
СТАТИИ

АДМИНИСТРАТИВНО ЗАДЪРЖАНЕ НА ЧУЖДЕНЦИ

*Илиана Савова**

За принудителната мярка „задържане под стража“ в наказателния процес са изписани много страници, водени са хиляди дела, включително пред Съда по правата на човека в Страсбург, докато най-сетне се стигне до въвеждането за пръв път през 1990 г. в НПК на гаранциите за независимост и безпристрастност на решението за налагането на мярката в тогавашния чл. 152, ал. 4 НПК (отм.), сегашен чл. 64 НПК, и по-късно въведените допълнителни гаранции за срочност и своевременност в чл. 63, ал. 4 НПК и за проверка на необходимостта от продължаването на мярката в чл. 65 НПК.

И докато в наказателния процес обвиняемите — без разлика на своя пол, възраст или националност, могат да се ползват от законоустановени императивни гаранции за защита на тяхното право на свобода, признато и гарантирано, впрочем, от самата Конституция в чл. 30, то нещата не стоят така в административното производство.

Съгласно чл. 80 от Закона за МВР (ЗМВР) полицейските органи могат да **настаняват** (подч. мое — И. С.) в специални домове за временно настаняване чужденци, подлежащи на принудително отвеждане до границата на Република България или на експулсиране.

Тези принудителни административни мерки се налагат по реда на Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ).

Мярката „принудително отвеждане до границата“ по чл. 41 ЗЧРБ се налага, когато: 1) чужденецът не може да удостовери влизането си в страната по законоустановения ред; 2) чужденецът не напусне страната до изтичане на разрешението му срок или в 7-дневен срок след уведомяването му за отказа да бъде продължено неговото пребиваване; 3) се установи, че чужденецът е влязъл и пребивава в страната с неистински или с преправен документ за задгранично пътуване или със заместващ го документ. Обобщено, принудителното отвеждане до границата представлява извеждане от територията на страната на чужденец, който пребивава в нея в нарушение на режима за чужденците. Това нарушаване се изразява или във влизане в страната не по установения ред (което, между другото, е и състав на престъпление по чл. 279 НК с изключението на ал. 5 от същия текст), или в просрочване на разрешено пребиваване, или в използване на фалшиви документи за самоличност — последното, в повечето случаи, за да се избегне наложена административна забрана за влизане заради предходни нарушения на режима на пребиваване в страната.

* Адвокат от София.

Мярката „експулсиране“ по чл. 42 ЗЧРБ се налага на чужденец, когато неговото присъствие в страната създава сериозна заплаха за националната сигурност и обществения ред, както и когато за чужденеца има издадено разрешение за експулсиране от друга държава-членка на ЕС. Съгласно чл. 20 от Концепцията за национална сигурност на Република България, приета от 38-ото Народно събрание (обн., ДВ, бр. 46 от 1998 г.), заплаха за националната сигурност и обществения ред могат да създадат „...дейности, които сериозно застрашават основните права и свободи на българските граждани, държавните граници, националния суверенитет, създават сериозна заплаха за въоръжено нападение, насилствена промяна на конституционния ред, политически диктат или икономическа принуда за държавата или е сериозно застрашено гарантирането на демократичното функциониране на държавните и гражданските институции“. Императивното последствие, което законът свързва с издадена мярка „експулсиране“, е отнемането на разрешеното пребиваване на съответния чужденец, независимо от неговия вид — краткосрочно или дългосрочно, съгласно чл. 42, ал. 2 ЗЧРБ. Така че, в края на краищата, отново се касае за чужденец, който няма разрешено пребиваване на територията на България и към момента пребивава в нарушение на режима за чужденци.

Тези мерки се налагат с индивидуален административен акт на различни органи на МВР, като например ДАНС, директори на национални служби, директори на главни дирекции и директора на Дирекция „Миграция“ при МВР. С изменението на чл. 46 от закона през 2007 г. (обн., ДВ, бр. 29 от 2007 г.) се допуска обжалване на всички индивидуални административни актове, с които се налагат принудителни административни мерки (ПАМ). Въпреки това законът допуска за ПАМ „експулсиране“ предварително изпълнение *ex lege* по чл. 44, ал. 4, т. 3 ЗЧРБ, а на практика такова се допуска още с издаването на заповедта и във всички останали случаи. По този начин и независимо от обжалването по съдебен ред на заповедите за налагане на посочените принудителни административни мерки, в момента на издаването на индивидуалния административен акт за налагане на ПАМ органът, издал заповедта за принудително отвеждане до границата или за експулсиране, може по своя преценка принудително да настани чужденеца в специален дом за срок до отпадането на пречките за изпълнението на принудителната административна мярка (чл. 44, ал. 6 ЗЧРБ).

Настаняването се извършва в специални домове за временно настаняване на чужденци (СДВНЧ), които се създават към Дирекция „Миграция“ при Генерална дирекция „Полиция“ на МВР (чл. 44, ал. 7 ЗЧРБ). Понастоящем съществува само един СДВНЧ в кв. „Бусманци“ в София. Редът за временно настаняване и организацията и дейността на тази домове се уреждат с Наредба № I-13 от 29 януари 2004 г. на министъра на вътрешните работи. Самото настаняване се извършва въз основа на **заповед за принудително настаняване**, издадена от длъжностни лица от Министерството на вътрешните работи или от Държавна агенция „Национална сигурност“.

Всъщност от текста на чл. 44, ал. 6 ЗЧРБ се разбира, че няма законово изброени изрични основания, а се допуска принудително настаняване **по преценка на органа, издал заповедта** за принудително отвеждане до границата или за експулсиране, ако са налице пречки за изпълнението на тази принудителна административна мярка до тяхното отпадане. Законова дефиниция на евентуалните пречки липсва, но в чл. 10, ал. 2 от

Наредба № I-13 като пречки за незабавно изпълнение на отвеждането или експулсирането се определят: 1) липса на национален документ за задгранично пътуване или на други документи, необходими за извеждане на чужденеца от страната; 2) липса на средства за закупуване на билет за пътуване; 3) необходимост от осигуряване на транспортна връзка до страната на произход или трета сигурна държава; 4) незавършило производство за предоставяне на особена закрила по Закона за убежището и бежанците (ЗУБ); 5) здравословно състояние на чужденеца, непозволяващо транспортиране.

В ал. 3 на този текст от наредбата се съдържа единственият текст в цялото ни законодателство, който определя някакви граници на настаняването. Текстът гласи, че престоят на чужденците в СДВНЧ е **до отпадане на пречките за извеждането им от страната.**

Така още с формулирането на законовия текст се допуска неограничено задържане на чужденци в административните арести на МВР, прикрито под евфемистични определения като „настаняване“ в „специален дом“, сякаш промяната на терминологията изменя същността на предприетата мярка, а именно — цялостно ограничаване на правото на свобода и свободно придвижване на чужденеца. Това неограничено задържане, освен всичко друго, видно от самия закон за МВР, е и неоспорима дискриминационна мярка. Този извод се налага от обстоятелството, че за всички други видове административен арест — например по чл. 78, ал. 2 ЗМВР — на лица за отрезвяване, или по чл. 79, ал. 2 ЗМВР — на лица, водещи скитнически живот или занимаващи се с просия, се определя краен срок на задържането, съответно 24 часа и 30 денонощия.

Краен срок за задържането на чужденци, които нямат законово пребиваване в страната, обаче няма. Нормативната ни уредба, и то с подзаконов акт (чл. 10, ал. 3 от Наредба № I-13), определя не срок, а условие за освобождаването на чужденците от СДВНЧ — до отпадане на пречките за извеждането им от страната. Веднага следва да се отбележи, че с оглед на формулираните пречки — най-вече липса на редовни документи или билети и визи за връщане в страната на произход на чужденеца, те не биха могли да бъдат отстранени от самия чужденец, настанен в СДВНЧ. Това е така, доколкото отстраняването на пречките е свързано с предприемането на правни и фактически действия, като например снабдяване с нов документ за пътуване зад граница или заместващ пасаван, виза, билет и други подобни, за които основна предпоставка е чужденецът да не се намира в СДВНЧ. Именно затова в чл. 52, т. 8 и 21 ЗМВР на органите на полицията са възложени функциите по идентификация на лица и съпровождането им при принудителното им отвеждане или експулсиране. Следва да се отбележи обаче, че няколко години след създаването на Дирекция „Миграция“ все още тази дейност е изключително бавна и неефективна и причинява **задържане на чужденци в СДВНЧ за период от време в отделни случаи за повече от две години** — период, който сам по себе си надхвърля крайния срок, определен от българското законодателство за задържане под стража на обвиняеми в досъдебно производство.

Този проблем изпъква с особена тревожност при една особена категория чужденци, а именно онези от тях, които са избягали в България, за да търсят закрила като бежанци.

В чл. 4, ал. 3 от Закона за убежището и бежанците (ЗУБ) е прогласено, че чужденец, който е влязъл в Република България, за да поиска закрила, не може да бъде връщан на територията на държава, в която са застрашени неговият живот или свобода по причина на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политическо мнение или убеждение, или където той би бил изложен на опасност от изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание. Разпоредбата на закона е основополагаща и представлява висша гаранция за правото на един бежанец да получи защита в България от самия момент на заявяването на молбата му за закрила. Това означава, че принудителните административни мерки — експулсиране или принудително отвеждане до границата, провеждани от полицията, не следва да се прилагат спрямо бежанци или търсещи убежище. До приключване на бежанското производство — дори наложени със заповед, тези мерки не се привеждат в изпълнение (чл. 67, ал. 1 ЗУБ). Затова и административното задържане на бежанците от органите на полицията по чл. 70, ал. 5 ЗМВР или чл. 44, ал. 6 ЗЧРБ губи законово определената си цел и не следва да се прилага. Такова задържане се прави с цел да се установи самоличността на чужденец без документи или за да се гарантира експулсирането, респ. отвеждането до границата на незаконно пребиваващ чужденец. Бежанците, които бягат от преследване от властите на своята страна, по принцип пребивават в страната незаконно и без валидни документи за самоличност. Ако обаче те не могат да бъдат изведени принудително от България по време на процедурата, задържането им става безсмислено.

На практика обаче нещата далеч не стоят така.

Регистрирането на молби за закрила се извършва от Държавната агенция за бежанците (ДАБ). По закон от момента на регистрацията на заявлението си, че търси закрила и убежище, бежанецът има право да получи български документ за самоличност, с който да се легитимира пред съответните полицейски органи, за да избегне задържане за незаконен престой. Единствената правна помощ за регистрацията на молбите на задържаните в СДВНЧ за закрила и препащането им по реда на чл. 58 ЗУБ до Държавната агенция за бежанците се оказва от представители на програма на правозащитната организация Български хелзинкски комитет. В случаите на задържани, търсещи закрила, адвокатите на Българския хелзинкски комитет проследяват изпълнението на задължението на полицията да препрати молбата за закрила и убежище до ДАБ. Като правило обаче тази молба често „пътува“ неоправдано дълго. Понякога минават седмици и дори месец преди търсещите закрила да бъдат изведени и да получат достъп до производството по предоставяне на статут, провеждано от ДАБ. По този начин търсещите закрила остават настанени до няколко месеца в СДВНЧ в разрез с всички гаранции на ЗУБ.

В опит да се преодолее бездействието на администрацията и да се прекрати продължителното задържане в няколко конкретни случая бяха заведени жалби срещу принудителното настаняване. Особеното беше, че **жалбите бяха заведени след изтичането на срока за обжалване на индивидуалния административен акт**, с който се постановява принудителното настаняване. В момента на постановяването му актът за принудително настаняване е бил законосъобразен с оглед наличието на законовите предпоставки за издаването му по чл. 44, ал. 6 във връзка с чл. 41, респ. 42 ЗМВР. Въпреки това и най-вече с оглед на липсата на краен срок на настаняването жалбите бяха основани на про-

дължителността му, която в конкретните случаи надхвърляше всякакви разумни граници. Ето част от развитите в жалбите правни съображения:

„Настоящата жалба е подадена след изтичането на 14-дневния срок за обжалване по ЗАП/АПК. Обжалването тогава обаче би било безпредметно, тъй като към онзи момент заповедта за принудително задържане е била законосъобразна и основателна с оглед незаконното ми пребиваване, издадената на това основание заповед за депортиране (принудително отвеждане до границата) и поради наличието на пречки за незабавното ми депортиране — липса на редовен документ за пътуване, въз основа на което законосъобразно административният орган ме е настанил принудително до снабдяването ми с такъв документ, с който фактически да ме депортира.

Отстраняването на тези пречки е в тежест на административния орган, издал заповедта, тъй като аз съм задържан и на практика не бих могъл да го сторя сам. Пречките обаче не са отстранени вече..... месеца, през който период от време продължавам да съм задържан. Това надхвърля всякакъв разумен срок, в който полицията е следвало да отстрани пречките за изпълнение на заповедта за отвеждане до границата и по този начин да прекрати моето задържане (принудително настаняване).

Вярно е, че ЗЧРБ не предвижда максимален срок на принудителното настаняване. То обаче не може да продължава неограничено във времето. Последното би означавало, че лишаването ми от право на свободно придвижване, което на практика означава лишаване от свобода, може да продължи безкрайно в случаите, когато компетентните органи не полагат дължимата грижа да отстранят съществуващите пречки.

Това би представлявало нарушаване на правото ми на свобода и сигурност, гарантирано в чл. 5, т. 1 ЕКПЧОС. **Практиката на Европейския съд по правата на човека** е константна и приема, че:

„Всяко лишаване от свобода по реда на чл. 5, т. 1, буква „f“ във връзка с чл. 5, т. 4 ЕКПЧОС е оправдано само докато се предприемат действия по процедурата за депортиране. Ако такива действия не се извършват с дължимата грижа, задържането престава да бъде законно по смисъла на чл. 5, т. 1 (f) ЕКПЧОС. Ето защо е необходимо да се преценява дали продължителността на задържането не е прекомерна“.

(Така Чахал срещу Великобритания от 15 ноември 1996 г., § 113, Куин срещу Франция от 22 март 1995 г., § 48, Коломпар срещу Белгия от 24 септември 1992 г., § 36 и много други.)

Липсата на изрична норма в българския закон в този смисъл (подобна на нормата в чл. 63, ал. 4 и 5 НПК) не прави жалбата против продължителността на принудителното настаняване (задържане) процесуално недопустима, напротив — същата следва да се разгледа на основание **чл. 5, т. 4 ЕКПЧОС** и гореуказаната практика на ЕСПЧ. По силата на чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България

ЕКПЧОС е част от вътрешното право и има предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които ѝ противоречат. Това противоречие може да бъде както изрично, така и при липса на предписание във вътрешното законодателство, уреждащо средство за защита на субективно право, предвидено в Конвенцията.

Евентуален отказ на съда да осъществи в един по-късен момент, след първоначалното издаване на заповедта, съдебен контрол върху продължителността на задържането на основание изтичане на първоначален срок на обжалване би представлявал **отказ от правосъдие** и липса на ефективно средство за защита на основно човешко право по смисъла на *чл. 13 ЕКПЧОС*.

Самият закон в чл. 65, ал. 2 ЗМВР допуска възможността за незабавно освобождаване на задържаното лице при отпадане на основанието за задържането, независимо от вида на акта за задържане и момента на задържането, следователно — **и след изтичане на срока на обжалване и влизане на заповедта в сила**.

В случая се намираме пред точно такава хипотеза. Смисълът на принудителното настаняване е да се осигури изпълнението на държавната принуда по депортиране. Неизпълнението ѝ за такъв продължителен период надхвърля **всякакъв разумен срок** с оглед установената съдебна практика и нормалната човешка логика. Този срок е необосновано дълъг за отстраняване на пречките за изпълнение на ПАМ, а именно издаване на документ за задгранично пътуване, обезсмисля задържането и води **до отпадане на неговата цел**.

В резултат на тези жалби съдът в няколко дела отмени издадените заповеди за принудително настаняване. В новаторски за цялото ни досегашно административно правораздаване решения съдът, особено в първите няколко случая — решение от 16.02.2005 г. по адм. д. № 3387/2004 г. на Софийския градски съд, III-A, докладчик — съдия Донка Чакърва; решение № 8/05.04.2006 г. на Окръжния съд — Благоевград, по адм. д. № 600/2005 г., докладчик — съдия Катя Бельова; решение № 8364 от 27.09.2005 г. по адм. д. № 4302/2005 г. на ВАС, 5 а. о., докладчик — съдия Диана Добрева — постанови в обобщение, че:

„Заповедта за принудително настаняване в специализиран дом е индивидуален административен акт и подлежи на самостоятелен съдебен контрол за законосъобразност, тъй като ограничава правото на адресата ѝ на свободно придвижване и лична свобода.

Смисълът от съществуването ѝ в закона е да осигури изпълнението на държавната принуда, но издаването ѝ не е предоставено изцяло на дискрецията на компетентния орган, а напротив, подчинява се на определени условия и предпоставки, препятстващи самоцелното ограничаване на основни човешки свободи и злоупотребата с власт. Наличието им може да бъде проверено при съдебното обжалване.

Вярно е, че законодателят не е фиксирал срок на действие на настаняването. Но за да не се допусне неоправдано задържане на лицата, съдът безспорно има правомо-

щиято да се произнесе по въпроса **дали фактичката продължителност на срока се явява разумна при конкретните данни** (курс. мой — И. С.).

Затова първоинстанционният съд е съвършено прав в заключението си, че ненормалната продължителност на времето, през което не са предприети ефективни мерки за депортирането на лицето, рефлектира върху законността на фактичкото му задържане в България. Длъжностните лица от системата на МВР разполагат с достатъчно правомощия, за да обезпечат спазването на разпоредбите на ЕКПЧОС и в частност на чл. 5f от нея⁴.

Тази практика на съда, макар все още неконстантна, доказва по безспорен начин, че законодателството ни има нужда от незабавна и належаща промяна. В противен случай единственият налагащ се от само себе си извод е, че чужденците, които са извършили административно нарушение на режима за пребиваване в страната, и то преди това да е установено с влязъл в сила административен акт, не разполагат с никакви законови гаранции за защита на правото си на свобода в сравнение с правните гаранции, уредени за лицата, обвинени в извършване на престъпление.

Това е така, защото другият основен проблем в уредбата и приложението ѝ е наложеното в практиката задължително **допускане на предварително изпълнение на заповедта за принудително настаняване**. Поради това, че няма специален текст в ЗЧРБ, това предварително изпълнение се допуска по реда на чл. 60 АПК и по посочените в него основания. Така, освен че се оказват „настанени“, чужденците са незабавно вдвоявани в СДВНЧ, откъдето в положение на задържане следва да организират обжалването на акта за настаняване и на допуснатото предварително изпълнение, и на своята защита в ситуация „свършен факт“ (fait accompli). Като се има предвид и че се прилагат правилата на АПК, за второто — обжалване на допуснатото предварително изпълнение на заповедта за настаняване — се прилагат сроковете на ал. 4 на чл. 60 от АПК, тоест в 3-дневен срок от съобщаването му. С оглед на обстоятелството, че принципният срок за обжалване на административните актове е 14-дневен, с наложената практика за допускане на предварително изпълнение полицейските органи всъщност съвсем недвусмислено целят пропускането на срока за обжалване на предварителното изпълнение, защото във връчваните заповеди се отбелязва само срокът за обжалване на принудителното настаняване, но не и този за обжалване на допуснатото със същата заповед предварително изпълнение. Като добавим и шока от задържането и това, че заповедите се връчват след вдвояването на чужденците в СДВНЧ и без помощта на преводач — в нарушение на чл. 5, ал. 2 ЕКПЧОС, няма никаква изненада, че от задържаните в СДВНЧ чужденци по-малко от 10% са обжалвали заповедите си за принудително настаняване в срок, а от тях — едва няколко допуснатото предварително изпълнение.

Накрая следва да се има предвид, че мярката „принудително настаняване“ **изобщо не е първата принудителна мярка, която по закон следва да се наложи** в гореописаните случаи на наложени ПАМ „отвеждане“ или „експулсиране“. Член 44, ал. 5 ЗЧРБ предвижда, че когато съществуват пречки чужденецът да напусне незабавно страната или да влезе в друга страна, със заповед на органа, издал заповедта за налагане на принудителната административна мярка, чужденецът се задължава да се явява ежедневно в поли-

цейската служба по местопребиваването му по ред, определен в правилника за прилагане на закона, до отпадането на пречките. Едва следващата ал. 6 на същия текст позволява преценка за принудително настаняване на чужденеца в СДВНЧ за срок до отпадането на пречките за изпълнението на отвеждането или експулсирането. С други думи, принципното положение е налагане на полицейска подписка — мярка, предприемана по отношение на чужденците, освободени от СДВНЧ въз основа на отменително съдебно решение. С оглед липсата на ясен и краен срок на настаняването съществуващата практика на полицията да прилага принудително настаняване като принцип не само противоречи на установените стандарти от практиката на ЕСПЧ по прилагането на чл. 5f ЕКПЧОС, но и събужда реминисценции от близкото минало с така критикуваната и определена от ЕСПЧ като произвол практика на прокуратурата по налагане и контрол на мярката за процесуална принуда „задържане под стража“.

**ПРАВОТО НА СВОБОДНО СДРУЖАВАНЕ И
НЕГОВИТЕ ДОПУСТИМИ ОГРАНИЧЕНИЯ ПО
ЧЛ. 11 ОТ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА
ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ
(КЗПЧОС)
(Делото *Петър Жечев срещу България*)**

*Михаил Екимджиев**

Статията няма за цел детайлно възпроизвеждане на фактите по делото *Петър Жечев срещу България*, водено пред Европейския съд по правата на човека (Съда). Стремехът е чрез решението по това дело да бъде илюстриран принципният подход на Съда към правата, защитени от КЗПЧОС (Конвенцията) и към предвидените в нея възможности за ограничаването им. Делото *Жечев* показва и системни дефекти при тълкуването и прилагането на националното законодателство, водещи до недопустимо засягане на правото на свободно сдружаване (чл. 11 КЗПЧОС).

Предметът на статията предполага кратко припомняне на юридическата структура на КЗПЧОС и начина на дефиниране на основните права и свободи.

Материалноправните разпоредби от Конвенцията започват с прогласяване на основните права и свободи на индивида, следващи естествената йерархия на общоевропейските ценности — правото на живот, забраната на изтезанията, на нечовешкото и унижителното отношение, на робството и принудителния труд, правото на лична свобода и неприкосновеност, справедливият съдебен процес и т.н. Въпреки фундаменталния им характер, тези права не са абсолютни¹. Те търпят ограниченията, изчерпателно изброени в КЗПЧОС, които според практиката на Съда се тълкуват и прилагат стеснително². Лимитативното очертаване на допустимата намеса на държавата в основните права и свободи е логически и структурен принцип на Конвенцията и специфична нормотворческа техника. Чрез нея се определя материалният обхват на правата по КЗПЧОС, които, разглеждани без необходимата връзка със съответните ограничения, имат абстрактно и декларативно звучене.

Подходът на Съда (общии принципи)

При разглеждането на всеки казус Европейският съд преценява, на първо място, дали са налице защитими оплаквания, попадащи в предметния обхват на Конвенцията. Когато това е така, се изследват въпросите дали действително са засегнати права и свободи, защитени от КЗПЧОС, и дали това засягане съответства на допустимите от Конвенцията ограничения. Този принципен подход, приложен към всеки казус, предполага де-

* Адвокат от Пловдив.

тайлен анализ на относимите факти и на приложимото „вътрешно“ право през призмата на съответната норма от Европейската конвенция. Така например според чл. 11 КЗПЧОС:

(1) Всеки има право на свобода на мирни събрания и на свободно сдружаване, включително правото да образува и членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.

(2) Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Този член не изключва въвеждането на законни ограничения върху упражняването на тези права от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация.

Когато Съдът констатира засягане на правата по чл. 11, съдържанието на втората алинея от чл. 11 логически предопределя „стъпките“ за преценка на допустимостта на намесата на властите във всеки конкретен случай.

Допустимите ограничения на правото по чл. 11 от Конвенцията

При тази преценка първият въпрос, на който следва да се отговори, е:

А) Дали ограничението е „предвидено в закон“?

Освен формалното изискване за законоустановеност на намесата, това ниво на изследване засяга и качеството на ограничителния национален закон. Той трябва да бъде ясен и разбираем в неговата цялост, с предвидимо правно действие и последици. Според практиката на Европейския съд само закон, отговарящ на тези изисквания, съдържа надеждна защита срещу произвол при неговото тълкуване и прилагане³.

Емблематично в тази насока е решението на Европейския съд от 28 юни 2007 г. по жалба на *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*. В него Съдът констатира, че неяснотата на българския Закон за специалните разузнавателни средства (ЗРС) позволява практически безконтролно следене чрез ЗРС и съдържа разпоредби, даващи неограничена дискреция на министъра на вътрешните работи да разрешава използване на ЗРС. Поради това, както и поради неясната съдба на събраната чрез ЗРС информация, намесата на българските власти в правото на неприкосновеност на личния живот, на дома и на кореспонденцията, макар и предвидена в ЗРС, според Съда не е „съобразно условията, предвидени в закона“, по смисъла на втората алинея на чл. 8 КЗПЧОС.

При преценката за законоустановеност на намесата в съответното право Съдът най-често отбелязва, че националните власти разполагат със значителна свобода на преценка както относно формулирането на ограничителните разпоредби, така и относно тяхното тълкуване. По тази причина сравнително малко дела приключват на това ниво с констатация, че намесата не е „предвидена в закона“. Когато въпросът за законоустановеността на намесата получи позитивен отговор, анализът продължава със следващия въпрос:

Б) Дали намесата е „необходима в едно демократично общество“?

Въпросът за необходимостта на засягането на дадено право предполага многоплатна преценка на ситуацията, включваща юридически, етични, исторически, социално-политически и дори народопсихологически аспекти.

Поради своята сложност и многопосочност тази преценка налага „висш юридически пилотаж“ и е достойно предизвикателство към правната ерудиция, логиката и общата култура на страните и Съда. Условието за „необходимост“ припомня, че освен изкуство за доброто и справедливото, правото е и талант за намиране на разумен баланс между конкуриращи се права и ценности. От тази гледна точка преценката за необходимост на намесата е „златното сечение“ между юридическата форма и духа на закона, между позитивното право и справедливостта като негова етична субстанция. Поради прякото действие на Конвенцията и юридическия ѝ примат спрямо „вътрешното“ право изискването за необходимост на намесата в индивидуалното право дава на националните съдии възможност да не прилагат „лошите“ местни закони, които се конфронтират с него.

Макар и в контекста на чл. 10 КЗПЧОС, „необходимостта на ограничението“ като понятие е дефинирана по блестящ начин в делото *Тодор Янков срещу България* (решение от 11 декември 2003 г.; жалба № 39084/1997). Според Съда:

„Прилагателното „необходими“ по смисъла на чл. 10, т. 2 предполага съществуването на „неотложна обществена потребност“. Договарящите държави имат известна свобода на преценка, когато определят дали съществува такава потребност, но тази свобода върви ръка за ръка с контрол на европейско равнище както върху законодателството, така и върху решенията по прилагането му, включително решенията, постановени от независим съд“.

Следователно, докато при изследване на законоустановеността на намесата Съдът предоставя на държавите значителна свобода на преценка относно формулировката и тълкуването на ограничителната норма, при оценката за нейната необходимост той има дискреция както по отношение на качеството на приложимия закон, така и спрямо резултата от неговото прилагане в конкретния случай.

Освен че трябва да отговаря на „неотложна обществена потребност“, за да е „необходимо“, ограничението на правото трябва да преследва „легитимна цел“. Легитимните цели, оправдаващи намесата в правата по Конвенцията, са идентични с допустимите от нея ограничения на съответните права и свободи. Специално за чл. 11 КЗПЧОС, прогласяващ свободата на мирните събрания и правото на свободно сдружаване, те са изчерпателно изброени във втората му алинея, както следва:

- национална или обществената сигурност;
- предотвратяване на безредици или престъпления;
- защитата на здравето, морала или правата и свободите на другите.

Втората алинея на чл. 11 допуска въвеждане на допълнителни ограничения върху упражняването на правата на събиране и сдружаване от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация. Спрямо тези категории лица, пряко свързани с обществената безопасност, сигурността и управлението на държавата, Конвенция-

та предоставя на високото договарящите страни почти пълна дискреция да въведат със закон ограничения на правото на мирно събиране и сдружаване.

За да бъде намесата „необходима в едно демократично общество“ по смисъла на чл. 11, ал. 1 КЗПЧОС, тя трябва да е пропорционална на преследваната „легитимна цел“. Изискването за пропорционалност представлява своеобразна правозащитна „мяра“, отразяваща баланса между преследваната с намесата в защитимото право легитимна цел и средствата за нейното постигане. От гледна точка на условието за пропорционалност „необходими“ не означава просто нужни или приложими. Това са мерки, които в оптимална степен, по най-подходящ начин, отразяват разумния баланс между защитени от правото ценности, между индивидуалните права и обществения интерес от тяхното ограничаване. Правовата държава налага само ограниченията, „необходими в едно демократично общество“ — тези, които отчитат многообразието на защитими интереси и нуждата от намиране на справедливо равновесие между тях. По своя характер и интензивитет те трябва да са „релевантни и достатъчни“ за постигане на легитимната цел, която обслужват.

Приложението на тези общи принципи в решението на Европейския съд по делото *Петър Жечев срещу България*

Случаят „Петър Жечев“

През 1996 г. г-н Жечев и няколко негови съмишленици учредяват сдружение, наречено „Гражданско общество за български интереси, национално достойнство, единение и обединение“. Сдружението си поставя патриотични цели, които могат да бъдат резюмирани по следния начин:

„2. *[Сдружението] се учредява с цел повдигане на българския дух; защита на българските интереси и създаване на благосъстоятелна, просперираща и патриотична нация; издигане, развитие и запазване на българското национално достойнство; обединение на българската идентичност във и извън границите на обетованата българска земя, под знамето на историческата истина; защита и възстановяване на герба на Царство България като герб на България.*

4. *[Сдружението] е за възстановяване (евентуално с изменения) на незаконно отменената Търновска конституция...*

[Сдружението] е за ... изменение на формата на управление на България, за връщането на Н. В. ЦАР СИМЕОН II в родината и на трона.

8. *...Сърцевина на дейността на [сдружението] ще бъде духовното обединение на всички българи, контактите и консолидирането на българската диаспора, установяване на искрени отношения с ... всички българи извън България, а в международните отношения — приоритет ще бъде: премахване (отваряне) на границите между България и Македония...“.*

Част от тези идеи се оказват непреодолима пречка за регистрацията и юридическото признаване на сдружението.

Първо Пловдивският окръжен съд приема, че те „имат очевидно политически характер и са присъщи на политическа партия, чиято регистрация следва да се извърши по Закона за политическите партии“ (от 1990 г.).

При обжалването Пловдивският апелативен съд добавя към мотивите на първата инстанция, че част от целите на сдружението засягат формата на държавно управление, териториалната цялост и символите на българската държава, поради което противоречат на чл. 1, чл. 2, ал. 2 и чл. 164 от Конституцията.

Върховният касационен съд потвърждава решението на Пловдивския апелативен съд, възпроизвеждайки неговите мотиви.

Европейският съд е сезиран от г-н Жечев с оплаквания по чл. 10 и чл. 11 КЗПЧОС, визиращи свободата на изразяване на мнения и правото на свободно сдружаване. С Решение от 21 юни 2007 г. Съдът обявява оплакването по чл. 11 за допустимо и основателно, излагайки следните решаващи мотиви:

А) Защитата на мненията и на свободата на изразяването им е една от целите на свободата на сдруженията.

Б) Правото на създаване на сдружение е присъщ елемент на гарантираното от чл. 11 право. Способността да се създаде юридическо лице за извършване на колективна дейност във взаимен интерес е един от най-важните аспекти на правото на свобода на сдруженията, без който това право би било лишено от смисъл. Начинът, по който националното законодателство прогласява тази свобода, и практическото ѝ осигуряване от властите разкриват състоянието на демокрацията в съответната държава. Държавите имат право да се уверят, че целите и дейността на сдружението съответстват на закрепените в законодателството правила, но трябва да сторят това по начин, съвместим със задълженията им по Конвенцията.

В) Съдът припомня съществената роля на политическите партии за гарантирането на плурализма и демокрацията, но създадените с други цели сдружения също са важни за правилното функциониране на демокрацията. Това е така, защото плурализмът е основан и на действителното признаване и зачитане на различията и динамиката на културните традиции, етническата и културната идентичност, религиозните убеждения, художествените, литературните и социално-икономическите идеи и понятия. Хармоничното взаимодействие на хора и групи с различно самосъзнание е съществено за постигането на обществено единение. Когато гражданското общество функционира по здравословен начин, естествено е участието на гражданите в демократичния процес да се реализира и чрез принадлежността им към сдружения, където те могат да се обединяват и да преследват заедно общите си цели.

След маркирането на тези принципни позиции Съдът констатира, че оплакванията на г-н Жечев попадат в предметния обхват на чл. 11 КЗПЧОС и че отказът за регистрация на сдружението представлява намеса на държавата в правото на мирно сдружаване. Този извод предполага преминаване на следващото ниво на изследване чрез обсъждане на въпроса за допустимостта на намесата. Както беше посочено, първото условие за допустимост на ограничението е неговата законоустановеност.

Била ли е намесата „предвидена в закона“?

По този въпрос Европейският съд отбелязва, че за да откажат регистрацията, националните съдилища са се позовали на няколко разпоредби на Конституцията от 1991 г. Той припомня принципното си виждане, че националните съдилища са компетентни да тълкуват и прилагат „вътрешното“ законодателство. Поради това Съдът е склонен да приеме тяхното становище, че целите на сдружението формално противоречат на Конституцията от 1991 г. Според Европейския съд квалифицирането на тези цели като „политически“ по смисъла на чл. 12, ал. 2 от Конституцията от 1991 г. и констатацията на българските съдилища, че сдружението не може да ги преследва, тъй като не е политическа партия, изглеждат спорни на фона на тълкуването на този член от Конституционния съд⁴ и на духа на другите относими разпоредби от националното законодателство. Въпреки това, поради широката дискреция на националния съд при тълкуване на местното право, Европейският съд приема, „че тези констатации на българските съдилища не са толкова очевидно неразумни, че да бъдат считани за произволни“.

С този недвусмислен мотив Съдът приема, че намесата на държавата в правата на жалбоподателя по чл. 11 от Конвенцията е „предвидена в закона“.

Дали намесата е преследвала легитимна цел?

По този въпрос Европейският съд бланкетно приема, че макар и формално, намесата е имала за цел защита на националната сигурност, предотвратяване на безредици и защита на правата и свободите на другите (вж. чл. 11, ал. 2 КЗПЧОС). Тази констатация налага поставяне и обсъждане на решаващия за делото въпрос:

Била ли е намесата „необходима в едно демократично общество“?

Съдът, на първо място, припомня принципното си разбиране, че изключенията, визирани в чл. 11, ал. 2, следва да се тълкуват ограничително и могат да бъдат оправдани само с много убедителни и важни причини. Според него държавите разполагат само с ограничена свобода на преценка по въпроса за наличието на необходимост по смисъла на чл. 11, ал. 2, която подлежи на строг европейски контрол, обхващащ както закона, така и решенията по неговото прилагане, включително и тези на независимите съдилища.

В този контекст задачата на Европейския съд не е да замести становището на компетентните национални власти, а да оцени през призмата на чл. 11 адекватността на решенията, които те са взели при упражняване на дискрецията си. Съдът не се ограничава само до формална проверка дали ответната държава е упражнила свободата си на преценка разумно, внимателно и добросъвестно. Той разглежда намесата в светлината на фактите по делото като цяло и определя дали тя е „пропорционална на преследваната легитимна цел“ и дали мотивите, с които националните власти я оправдават, са „релевантни и достатъчни“. При тази проверка Европейският съд трябва да се увери, че националните съдилища са приложили правни стандарти, съответстващи на принципите, възпълтени в чл. 11, и че са основали решенията си върху приемлива интерпретация на относимите факти. За разлика от почти пълната дискреция на българския съд относно законоустановеността на намесата, при изследването на нейната необходимост Съдът в Страсбург преценява както качеството на местното право и резултата от неговото при-

лагане, така и логиката в действията на „вътрешните“ съдилища при установяване на релевантните факти. В случая „Жечев“ правните и логическите стандарти, приложени от българските съдии, се оказват несъвместими с чл. 11, ал. 2 КЗПЧОС.

Относно твърдението за противоречие на целите на сдружението с Конституцията от 1991 г.

Във връзка с твърдението за несъответствие на целите на сдружението с Конституцията от 1991 г. Съдът приема, че дори те действително да противоречат на чл. 1, т. 1 и чл. 164 от Конституцията от 1991 г., това не означава, че намесата на властите е оправдана. Според Съда всяко гражданско сдружение може да претендира промяна на конституционните принципи, ако използваните за тази цел средства са законни и демократични и ако предлаганата промяна е съвместима с фундаменталните демократични принципи. По делото няма данни, че тези условия не са спазени. Монархията сама по себе си не е несъвместима с демократичните принципи, както се вижда от примера на множество държави-членки на Съвета на Европа. Търновската конституция от 1879 г., чието възстановяване сдружението цели, предвижда разделение на властите и прогласява редица основни права и свободи. Липсват и данни, че предлаганото „премахване“ на границата между бившата югославска република Македония и България, за което вътрешните съдилища приемат, че противоречи на чл. 2, т. 2 от Конституцията от 1991 г., би могло да застраши териториалната цялост или националната сигурност на тези страни. На първо място, няма данни това предложение да съдържа и искане за териториални промени. На второ място, дори и това да е така, фактът, че сдружението цели такива промени, не оправдава автоматично намесата в свободата на сдружаване на членовете му. Освен това по делото няма данни, че то би използвало насилствени или недемократични средства, за да постигне целите си.

Поради това Съдът намира, че целите на сдружението сами по себе си не са достатъчно основание, за да му бъде отказана регистрацията.

Относно твърдението за „политически“ характер на целите на сдружението

По този въпрос Съдът припомня извода на българския съд, че някои от целите на сдружението — възстановяването на Конституцията от 1879 г. и на монархията — представляват „политически цели“ по смисъла на чл. 12, ал. 2 от Конституцията от 1991 г. и следователно биха могли да се преследват само от политическа партия. Той отново отбелязва, че не е компетентен да дава авторитетно становище за правилното тълкуване на националното право, тъй като тази функция е прерогатив на националните съдилища. Поради това Европейският съд изхожда от презумпцията, че местното законодателство е тълкувано правилно, и разглежда само въпроса дали приложението му е дало резултат, съвместим с Конвенцията.

В този контекст Съдът първо изследва принципния въпрос дали е „необходимо в едно демократично общество“ да се забрани на организации, които не са регистрирани като политически партии, да преследват „политически цели“. За тази цел Съдът преди всичко преценява дали тази забрана съответства на „належаща обществена необходимост“ и дали е пропорционална на преследваните цели.

Анализирайки израза „политически цели“, Съдът в Страсбург припомня дефиницията, възприета от Конституционния съд в решение № 4 от 21 април 1992 г. по к. д. № 1/1991 г. — политически цели са тези, „свързани с участие в процеса на образуване на органите, чрез които... народът осъществява държавната власт“. Според Европейския съд този термин е неясен и може да бъде подложен на различни тълкувания. Поради това българските съдилища биха могли да квалифицират всякакви цели, които са свързани с нормалното функциониране на обществото, като „политически“ и да указват на учредителите на юридически лица, преследващи такива цели, да ги регистрират като политически партии вместо като граждански сдружения. Поради това класификация, основана на този критерий, може да доведе до произволни резултати.

Съдът отбелязва, че съгласно българския закон юридическите лица с нестопанска цел не могат да участват в национални, местни и европейски избори. Следователно не съществува „належаща обществена потребност“ да се изисква от всяко гражданско сдружение, което според вътрешните съдилища преследва „политически“ цели, да се регистрира като политическа партия. Това би означавало, че сдружението ще бъде практически принудено да приеме юридическа форма, каквато учредителите му не желаят. По този начин то би било подложено на редица допълнителни изисквания, като например условието в учредяването му да участват най-малко петдесет души с право на глас, изискуемо при политическите партии. Според Европейския съд подобен подход противоречи на свободата на сдружаване, тъй като, ако бъде възприет, свободата на действие, която би останала на учредителите на такова сдружение, може да изчезне съвсем или да бъде ограничена до толкова, че да загуби практическа стойност.

Поради това Съдът намира, че твърдият „политически“ характер на целите на сдружението не представлява достатъчно основание за отказ на регистрацията му.

Заключението на Съда

На базата на горното изследване Съдът намира, че сочените от държавата причини, поради които е отказана регистрацията на председателстваното от жалбоподателя сдружение, не са „релевантни и достатъчни“. Поради това намесата в свободата на сдружаване на жалбоподателя не може да се оцени като „необходима в едно демократично общество“. Следователно налице е нарушение на чл. 11 от Конвенцията.

Изводите

Така — след четири осъждания в Страсбург заради забраната на ОМО „Илинден“, мотивирана с противоконституционност на идеята за отделяне на Пиринска Македония, България е осъдена и за забрана на сдружение, целящо „премахване на границата между България и Македония“.

Правният и морален парадокс произтича от повърхностното и формално тълкуване на понятието „противоконституционност“, което наши съдии първосигнално прилагат спрямо идеи и идейни платформи на партии и сдружения. Юридическият стандарт, който Европейският съд налага към „огледалните“ казуси „Жечев“ и „ОМО „Илинден“, е идентичен. Според него целите на една организация не могат да са противоконституционни по същността си, ако средствата за тяхното постигане не противоречат на демократичните принципи. Съотнесен към делото „Жечев“, този принцип налага извода, че

не би било противоконституционно, ако сдружението на г-н Жечев със законни средства убеди мнозинството българи в правотата на идеите си и така предизвика желаните промени.

Историческо доказателство за обществената приемливост на заложените в устава на сдружението цели е фактът, че три години след отказа на регистрацията му, през 2001 г., парламентарните избори в България бяха спечелени от „Национално движение Симеон Втори“, наречено на българския престолонаследник Симеон Сакскобургготски. После „царят“ стана и министър-председател. Още преди встъпването му в длъжност в герба на републиката като хералдически символ беше включена царска корона. Макар и неочаквани за мнозина, тези промени адекватно отразяваха обществените нагласи и бяха постигнати по законен път. Поради това те не предизвикаха политическо напрежение или конституционна криза, а само временно реактивираха общественя дебат за формата на държавното управление (република или монархия).

Тези факти от най-новата ни политическа история доказват, че идеите не могат да са противоконституционни, защото самата Конституция е отражение и „юридическа дефиниция“ на доминиращите обществени нагласи за политическа система и държавно управление. Действително — като нормативен фундамент и юридически „гръбнак“ на правовата държава Конституцията е най-устойчива на конюнктурни промени. Това обаче не я превръща в правна догма. Точно демократичните принципи налагат при съществени и трайни промени в обществото тя да бъде променяна, за да се гарантира съответствието ѝ с доминиращите възгледи. Ето защо съдебното низвергване на идеи поради формална противоконституционност заплашва да „вкамени“ основния закон, обричайки го на ретроградност. Така от нормативен гарант за развитие на обществото и държавата Конституцията се превръща в „стигма“, препятстваща тяхната еволюция.

На базата на юридическия стандарт, възприет по делото „Жечев“, можем без патриотарска обремененост да си припомним какво всъщност „каза“ Европейският съд на българските власти в делата, спечелени от ОМО „Илинден“ и негови членове. Посланието е пределно ясно — държавата не може да забранява на своите граждани да се определят като етнически македонци, нито да искат отделяне на Пиринска Македония от България. Ако те убедят мнозинството българи, че това е добро и националноотговорно решение, и го осъществят с демократични средства, то не би било противоконституционно. Това е очевидната отлика между „противоконституционна“ идея и противоконституционно действие. За съжаление тя не беше схваната нито от съдилищата, които рефлекторно отказваха регистрацията на ОМО „Илинден“, нито от Конституционния съд, който заличи същата партия, нито от кметове и служители на МВР, които пречеа на хора от организацията да поднасят венци на гроба на Яне Сандански.

Според съда в Страсбург свободата на изразяване на мнения е основа на демократичното общество, предпоставка за неговото развитие и за себеосъществяването на всеки човек. Тя се прилага не само по отношение на информации или „идеи“, които се приемат благосклонно, с безразличие или се смятат за безобидни, но и за такива, които биха могли да обидят, шокират или да предизвикат безпокойство. Това са изискванията на плурализма, толерантността и широтата на светогледа, без които не може да има демократично общество. По същия начин свободата на събранията, закрепена в чл. 11 от

Конвенцията, закриля сдружения и демонстрации, които могат да раздразнят или обидят тези, които са против идеите или исканията, изразени с тях.

На базата на този правозащитен стандарт еколозите и миньорите, които миналата година бяха силово респектирани от българската полиция, биха могли да получат защита от Европейския съд в Страсбург.

БЕЛЕЖКИ

¹ Изключение правят абсолютните забрани на нечовешко и унизително отношение и изтезание (чл. 3), на робството (чл. 4) и свободата на мисълта (чл. 9), която не подлежи на ограничаване.

² Вж. § 84 от Решение от 2 октомври 2001 г. по жалби № 29221/95 и № 29225/95 — *Станков и ОМО „Илinden“ срещу България*.

³ В разглеждания аспект вж. Решението по делото *Хасан и Чауш срещу България*, § 84; Решение от 22.09.1994 г. по делото *Хентирч*; Решение от 8.07.1986 г. по делото *Lithgow and Hautres*.

⁴ Решение № 4 от 21 април 1992 г. по к. д. № 1/1991 г.

ПРАВНИ СРЕДСТВА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА КОРУПЦИЯТА В РЕПУБЛИКА КАЗАХСТАН

*Иван Георгиев**

1. Въведение

Република Казахстан е една от малкото държави, които в детайли са се опитали законодателно да регламентират противодействието на корупцията. Опитът на тази държава може да бъде ценен ориентир за предимствата и недостатъците на създаването на специален закон за борба с корупцията, каквито идеи се разпространяват и у нас през последните години¹.

2. Законодателна рамка

На първо място сред нормативните актове трябва да бъде отбелязана *Конституцията на Република Казахстан*². Разпоредби, които имат отношение към разглеждания въпрос, са чл. 5, ал. 4 — забрана за финансиране на политически партии от чуждестранни физически или юридически лица, както и от чужди държави и международни организации; чл. 18, ал. 2 — неприкосновеност на кореспонденцията, която може да бъде нарушена единствено по ред и условия, предвидени в закон; чл. 25 — неприкосновеност на жилището, вкл. извършване на проникване, оглед и обиск само в предвидените от закона случаи; раздел III — Правомощия на президента; раздел IV — Народно събрание (законодателни функции); раздел V — Правителство; раздел VI — Конституционен съвет; раздел VII — Съд и правосъдие, правомощия на прокуратурата; раздел VIII — Местно държавно управление и самоуправление³.

В законодателството на Казахстан съществува и самостоятелен нормативен акт — *Закон за борба с корупцията*⁴. Законът дефинира понятията „корупция“, „корупционни правонарушения“, „длъжностни лица“ и „лица, заемащи отговорна държавна длъжност“ — чл. 2. Определени са и субектите на корупционни правонарушения — чл. 3. Органите, осъществяващи борбата с корупцията, са предвидени в чл. 6. От важно значение е разпоредбата на чл. 7, в която са предвидени гаранции за неприкосновеността на лицата, които оказват съдействие при борбата с корупцията. Предвидена е и дисциплинарна отговорност за длъжностните лица, които подават лъжлива информация за извършени корупционни правонарушения.

Особено голямо е значението на *Наказателния кодекс на Република Казахстан*⁵. В него се предвиждат специални правила за определяне на наказанието лишаване от право да се заема определена длъжност или да се упражнява определена дейност. Съгласно чл. 41 НК размерът на наказанието лишаване от право да упражнява определена професия или дейност е различен при извършено корупционно престъпление — съответно от 3 до 10 години, когато е основно наказание, и от една до седем години, когато е допълни-

* Студент по право в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“.

телно наказание. В чл. 41 НК са лимитативно изброени и престъпленията, които следва да се считат за корупционни. Глава XIII от НК включва корупционни и други престъпления против интересите на държавната служба и държавното управление.

Важен източник е и *Наказателно-процесуалният кодекс на Република Казахстан*⁶. Голямо е значението на глава VIII, в която са посочени държавните органи и длъжностните лица, които осъществяват функциите по наказателно преследване.

Нормативен акт, който също има отношение към разглеждания проблем, е *Наказателно-изпълнителният кодекс*⁷. В него са предвидени органите, които изпълняват наказанията, контролът за спазване на установения в законодателството ред, изпълнението на различните видове наказания и др.

Важно значение в областта на административното наказване има *Кодексът на административните правонарушения*⁸. В него се съдържа общото понятие за административно нарушение, редът за налагане на наказанията, органите, оправомощени да разглеждат дела, свързани с административни наказания, и др. В специална глава XXX са изброени административните корупционни правонарушения.

Следва да се отбележи и *Кодексът за честта на държавните служители*⁹. Този акт е издаден в съответствие със Закона за борба с корупцията. В него е уредено задължението на държавните служители да противодействат на всички прояви форми на корупция; уредено е и задължението, когато държавен служител е неоснователно обвинен в извършването на корупционно правонарушение, да се вземат мерки за опровергаване на това обвинение, включително и по съдебен ред.

Република Казахстан е страна по множество двустранни и многостранни международни договори. По-важните международни актове, по които Казахстан е страна, са *Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност*, която обаче е само подписана и все още не е ратифицирана¹⁰. В сила е *Конвенцията на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие за плана за действие в Азия и Пасифика (ADB-OECD Action Plan for Asia-Pacific)*, която е подписана през май 2002 г. Казахстан е страна и по *Договора за приятелски отношения и сътрудничество между Република България и Република Казахстан*¹¹. В него двете страни са договорили да развият сътрудничеството в борбата срещу организираната престъпност — чл. 19. Между двете държави са сключени и споразумения за *сътрудничество между министерствата на правосъдието*¹², както и между двете правителства — за *сътрудничество в борбата с тероризма, организираната престъпност, незаконния трафик на наркотични вещества*¹³, *психотропни вещества, техните аналози и прекурсори и други престъпления*¹⁴.

Отношение към противодействието на корупцията има и един акт, чиято подготовка е започнала още през 2003 г. Това е *Държавната програма за борба с корупцията 2006—2010 г.*¹⁵ Тя е разработена основно от правителството и от Агенцията за борба с икономическата и корупционната престъпност (финансова полиция). В програмата е заложена целта да се понижат нивата на корупция във всички сфери на държавно управление, като се повиши сътрудничеството между администрацията и гражданския сектор. Предвидено е програмата да се осъществи на два етапа: от 2006 г. до 2008 г. и от 2009 г. до 2010 г. Средствата, необходими за постигането на заложените цели, се осигу-

рват от държавния бюджет и местните бюджети. В Казахстан вече е била реализирана *Държавна програма за противодействие на корупцията 2001—2005 г.*¹⁶ Една от основните цели, които преследва сега действащата програма, е повсеместно въвеждане на принципа „едно гише“, както и предоставянето на достатъчно правомощия на органите на местната власт. В програмата се изразява желанието на Република Казахстан да се присъедини към повечето международни актове, третиращи корупцията — Конвенцията за наказателна отговорност за корупция¹⁷, Конвенцията на ООН срещу корупцията и др. За всеки един от етапите, които трябва да се достигнат, е изготвен подробен план с разчет за времето, през което трябва да се осъществи, както и средствата, необходими за реализацията му. Прави впечатление фактът, че голяма част от етапите не се нуждаят от финансиране.

3. Легални дефиниции

3.1. Член 2, ал. 1 от Закона за борба с корупцията дефинира понятието „корупция“ като „непредвидено в закон приемане лично или чрез посредник на имуществени права или привилегии от лица, изпълняващи държавни функции, а така също и от лица, приравнени на длъжностните, чрез използване на техните правомощия, свързаните с тях възможности или посредством друго използване на правомощия с цел получаването на имуществена изгода, както и подкуп, даден на длъжностни лица, противозаконно предоставен им от физически или юридически лица“.

3.2. Член 2, ал. 2 от Закона за борба с корупцията дефинира понятието „корупционно правонарушение“ като „предвидено в закон деяние, свързано с корупция или създаващо условие за корупция, което влече предвидена в закон дисциплинарна, административна или наказателна отговорност“.

3.3. В наказателното законодателство не се дефинира понятието „корупционно престъпление“. Деянията от този вид са изчерпателно изброени в чл. 41 от Наказателния кодекс.

4. Обхват — приложно поле

4.1. Законът за борба с корупцията изчерпателно изброява и субектите на корупционни правонарушения. Такива могат да бъдат лицата, изпълняващи държавни функции, както и приравнени на тях лица.

4.1.1. Лицата, изпълняващи държавни функции, могат да бъдат:

- а) всички длъжностни лица, депутатите от двете камари на парламента, съдии;
- б) всички държавни служители в съответствие със законодателството на Република Казахстан, свързано с държавната служба.

4.1.2. Приравнени на лицата, изпълняващи държавни функции, са:

- а) лица, избрани в органите на местното самоуправление;
- б) граждани, регистрирани по установения в закона ред за кандидати за президент, народни представители, както и членове на изборни органи на местното самоуправление;
- в) служители, постоянно или временно работещи в органите на местното самоуправление, чиито трудови възнаграждения се изплащат от държавния бюджет;

г) лица, изпълняващи управленски функции в държавни организации, както и в организации, в чийто капитал държавата участва с дял, не по-малък от 35%.

4.1.3. Към субектите на корупционни правонарушения се отнасят и физическите и юридическите лица, осъществяващи подкуп на длъжностни и други лица, изпълняващи държавни функции, както и на лица, приравнени на тях, а така също и предоставянето на наследващи се имуществени блага и привилегии.

4.2. По отношение на отделните престъпни състави Наказателният кодекс на Казахстан изчерпателно изброява деянията, които попадат под определението за корупционни правонарушения¹⁸. Това са следните престъпления.

4.2.1. *Присвояване или злоупотреба с поверено чуждо имущество* — чл. 176, ал. 3, т. „г“ НК. Изпълнителното деяние се изразява в присвояване или разхищаване на чуждо имущество. От субективна страна е необходим пряк умисъл. Субект на престъплението е лице, изпълняващо държавни функции, както и приравнено на него лице, ако за извършването на деянието са използвали служебното си положение. Този състав е квалифициран по отношение на общия за присвояване или злоупотреба с чуждо имущество и подлежи на най-тежко наказание в сравнение с останалите квалифицирани състави¹⁹.

4.2.2. *Легализация на парични средства или други имущества, придобити по незаконен начин* — чл. 193, ал. 3, б. „а“ НК. Изпълнителното деяние може да се осъществи чрез извършване на финансова операция или друга сделка чрез парични средства или друго имущество, придобито по незаконен начин, както и чрез използването на такива средства за осъществяването на икономическа дейност. Субект на престъплението е лице, оправомощено да използва държавни функции, както и приравнено на него лице, ако за извършването на деянието са използвали служебното си положение. Този престъпен състав е квалифициран по отношение на основния и в сравнение с останалите квалифицирани състави на същото престъпление се наказва най-тежко.

4.2.3. *Икономическа контрабанда* — чл. 209, ал. 3, б. „а“ НК. Изпълнителното деяние на престъплението е прекарване в големи размери през митническата граница на Казахстан на товари или други предмети, когато е осъществено, без да е извършен митнически контрол или тайно от него, както и когато е съпроводено с недеklarиране или недостоверно деклариране на забранени за пренасяне товари, вещи и ценности. От субективна страна е необходим пряк умисъл. Субект на престъплението е лице, изпълняващо държавни функции, както и приравнено на него лице, ако за извършването на деянието са използвали служебното си положение. Съставът е квалифициран и по-тежко наказуем в сравнение с другия квалифициран състав на същото престъпление.

4.2.4. *Злоупотреба със служебно положение* — чл. 307 НК. Изпълнителното деяние е използване на служебното положение. От субективна страна е необходим пряк умисъл и користна цел. Престъплението има един основен и три квалифицирани състава с оглед субекта или последиците от извършеното престъпление. Субект на престъплението е длъжностно лице.

4.2.5. *Превишаване на властта или длъжностните правомощия* — чл. 308, ал. 4, б. „в“ НК. Изпълнителното деяние е извършването на действия, явно превишаващи пределите на правомощията на субекта. От субективна страна е необходим пряк умисъл и цел да бъде извлечена изгода за себе си, за друго лице, за организация, или да бъде

нанесена вреда на друго лице или организация. Субект на престъплението е лице, изпълняващо държавни функции, както и приравнено на него лице. Деянието е предвидено като най-тежко наказуемия квалифициран състав на престъплението.

4.2.6. *Незаконно участие в търговска дейност* — чл. 310 НК. Изпълнителното деяние се изразява в участие на субекта в дейността на търговска организация, както и участие в управлението на такава организация лично или чрез доверено лице, когато това е забранено от закона, в случаите, когато тези деяния са свързани с предоставянето на облекчения или преимущества. Умисълът е пряк. Предвидени са и два квалифицирани състава с оглед субекта и последиците от извършеното деяние. Субект на престъплението е лице, оправомощено да упражнява държавни функции, както и приравнено на него лице.

4.2.7. *Пасивен подкуп* — чл. 311 НК. Изпълнителното деяние е поискване или приемане лично или чрез посредник на пари, ценни книги, друго имущество или изгода с имуществен характер за определено действие или бездействие. Субект на престъплението е лице, изпълняващо държавни функции, както и приравнено на него лице. Предвидени са квалифицирани състави с оглед субекта на престъплението.

4.2.8. *Активен подкуп* — чл. 312 НК. Изпълнителното деяние се изразява в предлагане, обещаване или даване лично или чрез посредник на пари, ценни книги, друго имущество или изгода с имуществен характер за определено действие или бездействие. Субект на престъплението е всяко наказателноотговорно лице. Подкупът трябва да бъде даден на длъжностно лице. Предвидена е ненаказуемост за лице, което предостави подарък в размер до две месечни работни заплати на длъжностно лице за законно извършено действие, ако не е съществувала предварителна договореност за това.

4.2.9. *Посредничество при подкуп* — чл. 313 НК. Изпълнителното деяние е посредничество между лицето, което следва да даде подкуп, и лицето, което трябва да го получи, за да се стигне до съгласие между тях за получаване или даване на подкуп. Субект на престъплението е всяко наказателноотговорно лице. От субективна страна е необходим пряк умисъл. Предвиден е квалифициран състав, когато деянието е извършено нееднократно, от организирана група или чрез използване на служебно положение.

4.2.10. *Служебна подправка* — чл. 314 НК. Изпълнителното деяние е внасяне в официални документи на неверни сведения, както и извършването на корекции, изменящи действителното им съдържание. Субект на престъплението е лице, изпълняващо държавни функции, както и приравнено на него лице. От субективна страна е необходим пряк умисъл и цел да се извлече изгода за себе си, за друго лице или организация, както и да се нанесе вреда на друго лице или организация. Предвидени са квалифицирани състави с оглед субекта.

4.2.11. *Бездействие по служба* — чл. 315 НК. Изпълнителното деяние е неизпълнение на служебни задължения. Субект е лице, изпълняващо държавни функции, както и приравнено на него лице. От субективна страна е необходим пряк умисъл и цел да се извлече изгода за себе си, за друго лице или организация, както и да се нанесе вреда на друго лице или организация. Предвидени са квалифицирани състави с оглед субекта и последиците на извършеното престъпление.

4.2.12. *Злоупотреба, превишаване или бездействие, свързани с власт* — чл. 380 НК. Изпълнителното деяние е злоупотреба със служебно положение, превишаване на правомощията или неизпълнение на служебно задължение. Престъплението има особен субект — лице, което се намира на служба във Въоръжените сили на Република Казахстан, други военни формирования, а така също и гражданин от запаса по време на учебни сборове. От субективна страна е необходим пряк умисъл и користна цел или лична заинтересованост. От обективна страна е необходимо да са настъпили съществени нарушения на правата и законните интереси на военнослужещи лица. Предвидени са квалифицирани състави, когато от деянието са настъпили тежки последици или е било извършено във военно време или бойна обстановка²⁰.

Без да са посочени като корупционни престъпления, но имащи отношение към разглеждания въпрос са и някои други престъпления.

На първо място, това е клеветата, свързана с обвинение за извършено корупционно престъпление — чл. 129, ал. 3 НК. Законодателят приема, че оклеветаването за извършено корупционно престъпление има по-висока степен на обществена опасност от „обикновената“ клевета.

Друго престъпление, което следва да се отбележи, е провокацията към подкуп в стопанския сектор или към извършването на корупционно престъпление — чл. 349 НК. Във връзка с корупционните престъпления важно значение има и подаването на лъжлив донос по чл. 351, ал. 2 НК, когато е съпроводено с обвинение за извършено корупционно престъпление — последното се явява квалифициращ признак и обуславя по-тежка отговорност.

По същия начин е конструирана и разпоредбата на чл. 352, ал. 2 НК, предвиждаща наказателна отговорност за даването на неверни показания, заключение или превод.

4.3. Административните нарушения, които се приемат за корупционни, са изброени в глава XXX от Кодекса на административните нарушения (КАН). Посочването обаче не е изчерпателно. Споменава се, че това е един от главните актове на казахстанското административно законодателство, но той не е единствен²¹. Корупционните правонарушения, посочени в него, са следните:

— нарушаване на мерките за финансов контрол — чл. 532 КАН. Това нарушение се извършва чрез непредставяне, непълно или недостоверно представяне на декларация за доходи, имущество и други сведения;

— предоставяне на незаконно материално възнаграждение на физически лица, оправомощени да изпълняват държавнически функции — чл. 533 КАН;

— предоставяне на незаконно материално възнаграждение на юридически лица — чл. 534 КАН;

— осъществяване на незаконна търговска дейност и получаване на незаконни доходи от органи на държавното управление или органи на местното самоуправление — чл. 535 КАН;

— излагане на лъжлива информация за извършено корупционно престъпление — чл. 536 КАН;

— непредприемане на мерки от страна на ръководител на държавен орган за противодействие на корупцията.

Законът за борба с корупцията изброява правонарушенията, които се приемат за корупционни. В много от случаите, освен дисциплинарна отговорност, те влекат и административна отговорност за нарушителите. Субекти на корупционни правонарушения са единствено лица, оправомощени да изпълняват държавни функции. Правонарушенията са:

- неправомерно вмешателство в дейността на други държавни органи или организации;
- използване на служебните правомощия при решаване на въпроси, свързани с удовлетворяване на лични материални интереси, както и такива на близки родственици и познати;
- предоставяне на непредвидени в закона привилегии (протекционизъм) при постъпване и придвижване в държавна или приравнена на нея служба;
- даване на предимство на определени физически или юридически лица чрез приемане на решения;
- оказване на непредвидено в законодателството съдействие за осъществяване на търговска или друга, насочена към извличане на печалба, дейност;
- използване за личен или чужд интерес на информация, получена във връзка с изпълнение на държавни функции, освен ако тя не подлежи на обществено разпространение;
- необоснован отказ да се предостави информация, когато предоставянето ѝ е задължително, а така също и забавеното ѝ предоставяне, предоставянето на недостоверна или непълна информация;
- изискване да се предостави от физически или юридически лица информация, каквото задължение за тях не е установено в закон;
- предаване на държавни финансови и материални ресурси в избирателни фондове на отделни кандидати или партии;
- нееднократно нарушаване при изпълнение на задължението за разглеждане на жалбите на физически и юридически лица, както и решаване на въпросите, попадащи в собствената им компетентност;
- даване на подаръци и оказване на неслужебни услуги на висшестоящи официални лица, с изключение на символични такива, които представляват единствено жест на внимание и символични сувенири, в съответствие с общоприетите норми на вежливост и гостопримство, а така също и при провеждане на протоколни или официални мероприятия;
- явно възпрепятстване на физическите или юридическите лица при реализацията на техните права и законни интереси;
- делегиране на държавно-властнически правомощия на лице, което осъществява търговска дейност;
- участие в хазартни игри с паричен или друг имуществен характер с висшестоящи, по-нисши или намиращи се по друг начин в зависимост по служба или работа длъжностни лица²².

4.4. Не е предвидено обратно действие на нормите, свързани с противодействието на корупцията. Спазват се принципите, че никой не следва да носи отговорност за деяние, което не е било предвидено като правонарушение по време на извършването му.

5. Органи

С противодействието на корупцията се занимават всички държавни органи и длъжностни лица. По-специални правомощия за превенция и преустановяване на корупционните правонарушения, както и за привличане на лицата, отговорни за съответното деяние, към определен вид отговорност имат органите на прокуратурата, органите на Службата по национална безопасност, органите на Министерството на вътрешните работи, данъчните, митническите и граничните служби, Агенцията за борба с икономическата и корупционната престъпност (финансовата полиция) и военната полиция.

Специалните правомощия на някои от изброените по-горе органи се изразяват в това, че те са компетентни да извършват предварително производство по изчерпателно изброени престъпления. Така за присвояване или злоупотреба с поверено чуждо имущество компетентни са органите на Министерството на вътрешните работи или финансовата полиция. За квалифицираните състави на злоупотребата със служебно положение, както и за квалифицираните състави на пасивния подкуп компетентни да проведат предварително следствие са органите на Службата за национална безопасност или финансовата полиция. За злоупотребата, превишаването или бездействието с власт компетентни са органите на Министерството на вътрешните работи, тези на Службата за национална безопасност или органите на финансовата полиция. Когато следовател установи, че делото не му е подследствено, той може да извърши единствено неотложни следствени действия, след което задължително изпраща делото на прокурор, който го препраща на компетентните органи — чл. 192 НПК.

6. Разследване и доказване

6.1. Органите, които се занимават с разследване и доказване на корупционни престъпления, са прокуратурата, следствието и дознанието — глава VIII от Наказателно-процесуалния кодекс. Тези органи се занимават по принцип с разследването на престъпления, отделни правомощия са възложени на органите на Министерството на вътрешните работи, на Службата за национална безопасност и на органите на финансовата полиция.

6.1.1. *Прокурорът* е длъжностно лице, което осъществява в пределите на своите правомощия надзор за законност върху оперативно-разследващата дейност, върху дознанието, следствието и съдебните актове, като осъществява и наказателно преследване на всички стадии на наказателния процес. Прокурорите в Република Казахстан са: главен прокурор, главен военен прокурор, областни прокурори и приравнени на тях прокурори, районни, градски прокурори, военни прокурори, транспортни прокурори и приравнени на тях прокурори, техните заместници и помощници, прокурори по отраслов надзор, старши прокурори и прокурори в управлението и в отделите на прокуратурата. Прокурорът, който участва в разглеждането на наказателни дела пред съда, представлява интересите на държавата чрез поддържане на обвинението.

Прокурорът може да предяви иск в защита на интересите на пострадалия, който не е способен самостоятелно да предяви и поддържа своя иск заради безпомощно състояние, зависимост от обвиняемия или по други причини. Може да предяви и иск в интерес на държавата.

При осъществяване на своите правомощия прокурорът е независим и се подчинява единствено на закона.

6.1.2. *Следователят* е длъжностно лице, оправомощено да осъществява предварително следствие по наказателни дела в рамките на своята компетентност. Следователи има в органите на Министерството на вътрешните работи, в органите на Службата по национална безопасност, както и във финансовата полиция.

6.1.3. *Дознателят* е длъжностно лице, което е упълномощено да осъществява досъдебно производство по наказателни дела в пределите на своята компетентност. Органи на дознанието са:

- органи на Министерството на вътрешните работи;
- органи на Службата за национална безопасност;
- органи на правосъдието по дела за престъпления, свързани с реда за изпълнение на наказанията и задържането под стража;
- органи на финансовата полиция;
- митнически органи;
- органи на военната полиция;
- командири на гранични части;
- командири на военни части;
- ръководители на дипломатически представителства, консулски учреждения и пълномощни представители на Република Казахстан за дела за престъпления, извършени от работници или служители в страната на пребиваване;
- органи на противопожарните служби.

Права и задължения на дознатели се възлагат и на капитаните на морски съдове, намиращи се на далечни плавания.

6.2. Правомощия на разследващите органи

6.2.1. *Правомощията на прокурора* по време на досъдебното производство са:

- да отмени постановлението на следовател или дознател за започване на наказателно дело, да откаже да образува наказателно дело или да върне делото за извършването на допълнителна проверка;
- да отмени постановлението за отказ да се образува наказателно дело на дознател или следовател и сам да образува такова;
- да отмени постановление за образуване на наказателно дело на дознател или следовател и да прекрати наказателното дело, ако по него вече са били извършени следствени действия.

Прокурорът следи за спазването на подследствеността на делата. Затова, ако стане ясно, че предварителното следствие трябва да се извърши от друг орган, прокурорът му го препраща.

По време на предварителното следствие прокурорът има следните правомощия:

— да участва в оглед на местопроизшествие, да назначава експертиза, както и да осъществява други действия, необходими за образуването на наказателно дело;

— да образува или да откаже да образува наказателно дело, да дава писмени указания за извършване на следствени действия, както и за прилагане към наказателното дело на материалите от оперативнo-разследващата дейност;

— да участва в производството по отделни следствени действия;

— в предвидените от закона случаи да санкционира действията на длъжностните лица, осъществяващи предварително следствие;

— да внася предложение за получаване на съгласие за привличане към наказателна отговорност на лица, притежаващи имунитет срещу наказателно преследване;

— да предаде обвиняемия на съд;

— да получава за проверка наказателни дела, документи, материали и друга информация за извършени престъпления в хода на разследващата дейност на дознанието и следствието;

— да проверява спазването на законността при регистриране или съобщаване за извършено престъпление или приготвяне за такова;

— да отменя незаконните постановления на дознателите, следователите и на началниците на дознанието и следствения отдел;

— в случаите, когато органите на следствието или дознанието са допуснали нарушение на закона или непълнота, да върне наказателното дело за допълнително разследване, да го прекрати в пълен обем или по отношение на конкретни лица;

— да изземва наказателни дела от органите на дознанието и да ги предава на органите на предварителното следствие; в изключителни случаи може да иземе едно дело от орган на предварителното следствие и да го предаде на друг орган, без да спазва правилата на подследствеността;

— да разглежда жалби за действия и решения на следовател или дознател;

— при констатирани нарушения в действията на дознатели или следователи да ги отстранява от разследването;

— да удължава срока на предварителното следствие;

— да проверява спазването на реда и условията, предвидени в закона за задържането на лица под стража.

Указанията на прокурора са задължителни за органите на дознанието и следствието.

Прокурорът осъществява надзор над дейността на дознанието по дела, по които предварителното следствие не е задължително. Той може да отмени протокола за повдигане на обвинение, както и да прекрати производството.

Участието на прокурора е задължително, а когато делото представлява фактическа сложност, обвинителната функция може да се осъществява от повече от един прокурор. Прокурорът представя доказателствата и участва в тяхното изследване. Той може и да протестира присъдата.

6.2.2. *Правомоцие на следователя* е да възбуди наказателно дело и да извърши предварително следствие. Той има задължението да изследва всестранно, обективно и пълно обстоятелствата по делото, а когато са налице предпоставките за това — да

привлича обвиняемия в това качество и да му предявява обвинението. Следователят може винаги да извърши неотложни следствени действия, дори и делото да не му е подследствено.

В случаите, когато следователят не е съгласен с указанията на прокурора по разследването, той може да ги обжалва пред по-горестоящия прокурор.

6.2.3. *Правомощия на органите на дознанието* са да вземат решения за започване на досъдебното производство и да го осъществяват в рамките на своята компетентност. По наказателни дела, при които предварителното следствие е задължително, дознателят е оправомощен по поръчение на началника на органа на дознанието да възбуди наказателно дело, когато това не търпи отлагане, а така също и да извършва неотложни следствени действия, за които не по-късно от 24 часа е задължен да уведоми прокурора и органа на предварителното следствие. Дознателят изпълнява разпорежданията на съда, прокурора, органа на предварителното следствие за производствата по отделни следствени действия, като взема и мерки за обезпечаване сигурността на лицата, участващи в наказателния процес.

6.3. Доказването се състои в събиране, изследване, оценка и използване на доказателствата с цел установяване на обстоятелствата, имащи значение за законно, обосновано и справедливо решаване на делата. Задължението за доказване е в тежест на прокурора.

Традиционно използваните способности за доказване са: разпит, експертиза, оглед, претърсване, изземване, следствен експеримент, разпознаване на лица и предмети и специални разузнавателни средства.

7. Мерки за борба с корупцията

7.1. Предвидени са някои *финансови мерки* за борба с корупцията, които са заложи в Държавната програма за противодействие на корупцията, както и в Закона за борба с корупцията. Необходимо е лицата, кандидатстващи за държавна длъжност, да представят в данъчните органи по местожителството си следните документи: декларация за доходите; декларация за имуществото, представляващо обект на данъчно задължение, включително и имуществото, което се намира извън територията на Република Казахстан (такава декларация подава и съпругът, респ. съпругата на лицето); данни за всички влогове, притежавани ценни книги, както и за всички финансови средства, с които лицето разполага самостоятелно или заедно с други лица; данни за участието в търговски дружества; данни за договорните (включително устни) отношения и задължения, които лицето има с юридически лица.

Държавните служители всяка година подават имотна декларация, а служителите, които са били дисциплинарно уволнени, имат това задължение три години след прекратяване на правоотношението.

Физическите и юридическите лица, които по силата на гражданско правоотношение участват в държавното управление, всяка година подават отчет за всички сделки с имуществен характер, имащи за предмет държавно имущество. Тези мерки не се прилагат при преминаване в собственост на жилища и строителни материали.

7.2. Административноправни мерки за противодействие на корупцията са заложи най-вече в законодателството, регламентиращо държавната служба²³.

На първо място, забранено е заемането на друга длъжност, освен педагогическа, научна или творческа. На държавните служители е забранено да упражняват търговска дейност.

На второ място, не се допуска близки роднини да заемат място в същата служба.

Нарушаването на тези задължения се санкционира по административен ред.

7.3. Наказателноправните мерки в сферата на борбата с корупцията се изразяват в диференцирания размер на наказанието лишаване от право да се заема определена длъжност или да се упражнява определена дейност. Корупционните престъпления разкриват по-висока степен на обществена опасност, затова и размерът на наказанието е завишен — чл. 41 НК.

7.4. Член 7 от Закона за борба с корупцията изрично предвижда, че лице, което е съобщило за извършено корупционно престъпление, се намира под опеката на държавата. Информацията за лицето представлява държавна тайна и се предоставя единствено на органите, които по закон имат право да я получат. Разгласяването на тази информация е престъпление.

7.5. Възстановяването на вредите от извършени корупционни правонарушения е предвидено в Закона за борба с корупцията. Нещо повече, то е заложено като принцип на казахстанското законодателство, свързано с противодействие на корупцията. Този принцип се проявява в две насоки: на първо място, незаконно полученото имущество или стойността на незаконно предоставените услуги се възстановяват в пълен размер. В случай че това не стане доброволно, въз основа на влязлото в сила съдебно решение върху имуществото на длъжника започва принудително изпълнение. И второ — сделките и действията, извършени в резултат на такова нарушение, се считат за недействителни.

8. Международно сътрудничество

Една от интересните цели, които си поставя правителството на Казахстан по отношение на международното сътрудничество, е по-широкото използване на интернет за информиране на населението относно мерките за борба с корупцията, подети от органите на властта²⁴. Предвидени са различни форми на обучение за повишаване квалификацията на прокурори, съдии и други длъжностни лица относно международните стандарти в противодействието на корупцията. Една от основните цели на Държавната програма за противодействие на корупцията е обмяната на информация за международно действащи организации в сферата на борбата с корупционните практики. Предвидени са дейности, насочени към сключването на международни договори в областта на противодействие на корупцията²⁵.

9. Друга информация

В различни изследвания се посочва, че най-засегнатите от корупция сектори са в сферата на добива на нефт и газ²⁶, на здравеопазването²⁷, банковият сектор²⁸ и обществените поръчки²⁹.

По данни на изследвания на неправителствената организация Transparency International нивото на корупция в Казахстан е относително високо. За последните две години страната се нарежда на 108—111 място от приблизително 160 изследвани държа-

ви³⁰ по показател „ниво на прозрачност“. Индексът на страната е 2,6 — един доста нисък резултат³¹.

Проблем с корупцията има и в съдебната система. Факторите, които оказват влияние върху равнището ѝ, са редът за назначаване и избиране на съдии, деонтологични проблеми, както и проблемите на законодателството, регулиращо съдебната власт³².

Според проведени изследвания общественото мнение в Казахстан приема, че в борбата с корупцията се справят най-добре органите на Службата по национална безопасност, а най-слабо — митническите органи и пътната полиция³³.

БЕЛЕЖКИ

¹ Вж. Стенограма от 2.03.2006 г. на Четиридесетото Народно събрание — осемдесет и девето заседание.

² Приета на референдум на 30.05.1995 г., с последващи изменения и допълнения.

³ Вж. Подопригора, Р., А. Жилкубаев, К. Сарькулов, А. Смагулов, Н. Жемпинов, С. Кенжебаева, Н. Малярчук, М. Палташева, Л. Рябова. Роль конституционно-правовых норм в обеспечении свободы предпринимательской деятельности. — В: Предпринимателю о противодействии коррупции (правовые аспекты). Алматы, 2006, 4—9.

⁴ Обнародван във „Ведомости на Парламента на Република Казахстан“, бр. 15/1998 г.

⁵ Обнародван във „Ведомости на Парламента на Република Казахстан“, бр. 15—16/1997 г.

⁶ Обнародван във „Ведомости на Парламента на Република Казахстан“, бр. 23/1997 г.

⁷ Обнародван във „Ведомости на Парламента на Република Казахстан“, бр. 24/1997 г.

⁸ В сила от 30.01.2001 г.

⁹ Утвърден с Указ № 1567/03.05.2005 г. на президента на Република Казахстан.

¹⁰ Вж. Zlotnikov, S. Kazakhstan. — In: Global Corruption Report 2006. Special Focus: Corruption and Health. London, 2006, 184—185.

¹¹ Обн., ДВ, бр. 70 от 1996 г.

¹² Споразумение за сътрудничество между Министерството на правосъдието на Република България и Министерството на правосъдието на Република Казахстан — обн., ДВ, бр. 26 от 2004 г.

¹³ За влиянието на наркобизнеса върху корупцията не само в Казахстан, но и в световен аспект, вж. Кадырбеков, С. Влияние наркобизнеса на коррупцию. — В: Молодежь против коррупции (Сборник материалов студенческой конференции). Алматы, 2001, 59—79. Не мога обаче да споделя мнението, което застъпва авторът, че борбата с наркобизнеса може да се поведе чрез легализиране на наркотиците и установяване на държавен монопол върху тяхното разпространение и продажба. Употребата на наркотици води до сериозни увреждания на централната нервна система. Там, където е легализирана употребата на някои „леки“ наркотици, това става по социални съображения, а не за противодействие на наркобизнеса.

¹⁴ Споразумение между правителството на Република България и правителството на Република Казахстан за сътрудничество в борбата с тероризма, организираната престъпност, незаконния трафик на наркотични вещества, психотропни вещества, техните аналози и прекурсори и други престъпления — обн., ДВ, бр. 10 от 2004 г.

¹⁵ Издадена на основание Указ на президента от 14.04.2005 г. за мерките по усилената борба с корупцията, укрепване на дисциплината и реда в дейността на държавните органи и длъжностни лица.

¹⁶ Утвърдена с Указ на президента от 5.01.2001 г.

¹⁷ Вж. Тленичева, Г. Д. Сравнительная таблица антикоррупционного законодательства Республики Казахстан и Конвенции Совета Европы об уголовной ответственности за коррупцию. — В: Сборник материалов исследования: Суды без коррупции. Алматы, 2001, 57—72.

¹⁸ Вж. Подопригора, Р., А. Жилкубаев, К. Сарькулов, А. Смагулов, Н. Жемпинов, С. Кенжебаева, Н. Малярчук, М. Палташева, Л. Рябова. Составы коррупционных преступлений. — В: Предпринимателю о противодействии коррупции (правовые аспекты). Цит. съч., 28—41. Тези автори обаче не следват критерия за

определяне на корупционните престъпления, посочен изрично в Наказателния кодекс. Така например не се изследват престъпленията по чл. 179, ал. 3, б. „а“ НК, както и това по чл. 380 НК; за сметка на това като корупционно е определено престъплението по чл. 179 НК — възпрепятстване на законната търговска дейност. Освен това в Наказателния кодекс корупционните престъпления са определени в повечето случаи чрез квалифицирани състави, а не като основен и квалифициран състав. Според **Тленичева, Г. Д.** Цит. съч., 61—62, корупционно е и престъплението по чл. 201, ал. 1 и 2 НК — подкуп на спортисти, спортни съдии, треньори, ръководители на отбори и други участници в спортни състезания. Това престъпление наистина попада под определението за корупционно правонарушение, но не е посочено в Наказателния кодекс като такова, затова и не съм го разгледал отделно.

¹⁹ Предложеният коментар на отделните състави има за цел най-общо да ориентира за същността на отделното престъпление и за някои негови особености. Не са извършвани задълбочени изследвания върху корупционните престъпни състави, а анализът не претендира за изчерпателност.

²⁰ Вж. още **Подопригора, Р., А. Жилкубаев, К. Сарькулов, А. Смагулов, Н. Жемписов, С. Кенжебаева, Н. Малярчук, М. Палташева, Л. Рябова.** Понятие и признаци корупционных преступлений. — В: Предпринимателю о противодействии коррупции (правовые аспекты). Цит. съч., 18—23.

²¹ Вж. **Подопригора, Р., А. Жилкубаев, К. Сарькулов, А. Смагулов, Н. Жемписов, С. Кенжебаева, Н. Малярчук, М. Палташева, Л. Рябова.** Административно-правовые вопросы борьбы с коррупционными правонарушениями. — В: Предпринимателю о противодействии коррупции (правовые аспекты). Цит. съч., 24—27.

²² Вж. също и **Чеботарев, А.** Условия и возможности для коррупционных правонарушений в системе законодательной власти Республики Казахстан. — В: Коррупция в Казахстане: методы нейтрализации. Алматы, 2001, 16—20.

²³ Вж. Оценка национальной системы неподкупности Республики Казахстан. Алматы, 2002, 8—20.

²⁴ Вж. **Еркинбаев, А.** Открытость информации как способ борьбы с коррупцией. — В: Молодежь против коррупции (Сборник материалов студенческой конференции). Цит. съч., 46—59.

²⁵ Вж. **Исенова, С.** Вместе против коррупции: создание стратегии, оценка воздействия, реформирование коррумпированных институтов. — Правовая реформа в Казахстане, 2001, № 4, 89—91.

²⁶ Вж. Оценка прозрачности деятельности и отношения к проблеме коррупции отечественных и зарубежных компаний в нефтегазовом секторе экономики Республики Казахстан. Алматы, 2003, 2—15.

²⁷ Вж. **Allin, S., K. Davaki, E. Mossialos.** Paying for „Free“ Health Care: the Conundrum of Informal Payments in Post-communist Europe. — In: Global Corruption Report 2006. Special Focus: Corruption and Health. Op. cit., 65—67.

²⁸ Вж. **Zlotnikov, S.** Op. cit. 185—187.

²⁹ Ibid.

³⁰ Вж. **Graf Lambsdorff, J.** Corruption Perceptions Index 2005. — In: Global Corruption Report 2006. Special Focus: Corruption and Health. Op. cit., 298—302; **Graf Lambsdorff, J.** Corruption Perceptions Index 2006. — In: Global Corruption Report 2007. Corruption in Judicial Systems. Cambridge, 2007, 325—330.

³¹ Индексът е по десетобалната скала, където 10 е най-високото ниво, отразяващо пълната липса на корупция, а 0 е най-ниското и отразява изключително високо равнище на корупция.

³² Вж. **Злотников, С. М.** О некоторых факторах, влияющих на коррупцию в судах. — В: Сборник материалов исследования: Суды без коррупции. Цит. съч., 45—56, вж. също **Лапин, Б.** О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан (анализ закона). — Правовая реформа в Казахстане, 2001, № 4, 22—26.

³³ Вж. Оценка деятельности правоохранительных, фискальных органов и судебной системы Республики Казахстан в сфере борьбы с коррупцией. Алматы, 2002, с. 3.

ДИСКУСИИ

МОЖЕ ЛИ ДА ВЛЕЗЕ В СИЛА АДМИНИСТРАТИВЕН АКТ, ИЗДАДЕН ОТ ЛИЦЕ, КОЕТО ПО ЗАКОН НЕ Е ОВЛАСТЕНО ДА ГО ИЗДАВА: КРИТИКА НА ЕДНА СТАТИЯ

*Васил Петров**

Това е грабващо вниманието заглавие на една кратка статия, на която попаднах преди известно време. Статията е на д-р Димитър Горанов и е публикувана в списание „Адвокатски преглед“, 2000, № 12, 41—43. Понеже намирам, от една страна, въпроса, който поставя, за изключително важен, но от друга, интересните разсъждения на автора — за изцяло погрешни, в следващите кратки редове излагам своите разсъждения по въпроса.

Казусът, коментиран от д-р Горанов, е доста интересен, затова си позволявам да повтора подробно изложената от него фактология по случая. Едно лице, чието единствено жилище е било одържавено преди 1989 г., подава заявление до министъра на финансите по чл. 4, ал. 3 ЗВСОНИ (обн., ДВ, бр. 15 от 1992 г.) да се произнесе с решение, по силата на което да възстанови собствеността му върху одържавения имот. Издаден е отказ, обаче не от министъра на финансите, единствено овластен да издава актове по този член, а от заместник-министър. Лицето е обжалвало отказа, но фактът на издаването на отказа от заместник-министър не е забелязан нито от ВАС, III о., нито от жалбоподателя. ВАС, III о., оставя отказа в сила. Впоследствие лицето, осъзнало този факт, подава молба самият министър на финансите да се произнесе по молбата му. Министърът отказва, позовавайки се на това, че по въпроса има вече издадено решение, което е потвърдено от съда и по този начин е влязло в сила. Лицето обжалва този отказ пред ВАС, позовавайки се на това, че решението на съда, който не е забелязал, че заповедта е нищожна, не може да санира тази нищожност и да превърне такава заповед в действителен акт.

Тричленният състав на ВАС, под председателството на съдия Н. Урумов, като приема, че решението за отказа (първоначалния) е нищожен административен акт и че един нищожен административен акт не може да влезе в сила, дори и нищожността му да не е забелязана в предишно съдебно решение, уважава жалбата. Съдът се позовава на особено тежкия характер на порока, от който страда административен акт, издаден от некомпетентен орган, както и на фундаменталния принцип на нашата Конституция — принципа на законността (правовата държава) — чл. 4, ал. 1 от Конституцията.

* Юрист.

Решението е обжалвано. Петчленният състав на ВАС, под председателството на съдия В. Марковска, го отменя с мотива, че заповедта за отказа, независимо че не е подписана от министъра, представлява стабилен административен акт, който е влязъл в сила, след като тази заповед е била потвърдена от съда. След като заповедта не е била отменена като издадена от некомпетентен орган, петчленният състав говори за нея като за влязла в сила заповед на самия министър.

При това противоречие между двете инстанции д-р Горанов поставя въпроса: може ли един акт, който не е издаден от надлежното длъжностно лице в кръга на неговата компетентност и следователно е нищожен, да бъде счетен за стабилен административен акт и с факта, че не е отменен при неговото обжалване, да се счита за влязъл в сила? Той продължава: „Впрочем за един юрист... отговорът е ясен“. Съгласен съм, че отговорът е ясен, но според мен той е точно обратният на поддържания от д-р Горанов. Ето защо.

Преди всичко, както д-р Горанов, така и двете съдебни инстанции са били подведени (вероятно от тезата на министъра на финансите, че по въпроса има вече издадено решение, което е потвърдено от съда и по този начин е влязло в сила) да разсъждават дали първоначалният отказ е стабилен административен акт или не. Според мен това е грешка. Въпросът дали един административен акт е стабилен или не се поставя тогава, когато той не е бил обжалван пред съд, а в нашия случай имаме точно такава ситуация. Институтът „стабилен административен акт“ е възникнал като антипод на действалото преди 1944 г. общо правило (от което е имало, разбира се, много изключения в полза на частните лица), че административният акт е свободно оттегляем от автора му даже и след срока на обжалване. Той има само тази задача да каже, че административният акт след определен момент не може (освен да бъде обжалван) да бъде оттеглен произволно от автора му, от горестоящ административен орган и пр., освен при строго определени предпоставки и ред¹. Той не се отнася до обжалването по съдебен ред на административните актове и няма въобще за задача да очертава обхвата на действително на съдебните решения по административни дела. Тази задача пада върху института „сила на пресъдено нещо на съдебните решения“ (СПН). Така че грешката и на двете съдебни инстанции, и на д-р Горанов, е, че са се впуснали в анализ на институт, който няма отношение към случая. Вместо това е трябвало да се анализира какъв е предметът на двете административни дела, има ли формирана СПН и какъв е обхватът ѝ, може ли да се формира СПН по административни дела по въпроси, по които съдът се е произнесъл инцидентно или не се е произнесъл изрично в мотивите, и пр.

По-нататък д-р Горанов, като цитира чл. 6, ал. 1 ЗАП (отм.), че административният акт се издава от овластения за това орган съобразно предоставената му компетентност, приема, че: „...този акт не е административен акт по ЗАП. Макар и написан, той си остава една хартийка без правно значение“. Това схващане, което е доста разпространено, намирам за погрешно. То отъждествява незаконното с несъществуващото. Нищожният административен акт не е несъществуващ. Ако е несъществуващ, тогава как ще се обжалва пред съд? Истината е, че всеки акт на администрацията, макар и нищожен, създава една привидност, на която администрацията може да се опре, и срещу който гражданинът трябва да може да се брани пред съда. Също така невинаги е вярно, че понеже нищожността е по-тежък порок, тя е по-лесно да бъде забелязана от унищожаемостта² и е

очевидна. Нищожният административен акт не е едно правно нищо, на него няма червена лампичка, която мига: „Нищожен! Нищожен! Нищожен!“³. Понякога е необходим съд, за да се констатира, че един административен акт е нищожен. Независимо от това дали административният акт е нищожен или унищожаем, щом той веднъж е обжалван пред съд, съдбата му се определя еднакво от СПН на съдебното решение.

Към тази теза д-р Горанов прибавя и че „решенията на съда не са митичната „жива вода“, която може да възкресява мъртвородени, да придава качество на административните актове на обикновени хартийки“. Преди всичко нищожният административен акт не е „мъртвороден“, той е по-скоро възкръснал от мъртвите, „зомби“, което, макар и неживо, може съвсем сериозно да ни атакува. Но възражението на д-р Горанов отразява и едно друго, по-дълбоко разбиране. Става въпрос за разбирането за същността на СПН, което битува у нас. И наистина, у нас битува, главно под влиянието на схващанията на проф. Ж. Сталев⁴, разбирането за декларативния характер на съдебното решение, а разбирането, което поддържа, че съдебното решение има законна сила, че то, макар и погрешно, трябва да се спазва, защото има силата на закон и отменя закона между страните, се заклеймява като „буржоазна отживелица“.

Каквито и философски и правни разбирания да стоят в основата на традиционното разбиране, трябва да се признае, че предпоставките за прилагането му вече не са налице. Главният прокурор или председателят на Върховния съд не могат да искат преглед по реда на надзора, а после — преглед на прегледа и т.н. на съдебното решение. Няма го вече и служебното събиране на доказателства, напътването на страните и прочее злоупотребления на служебното начало. Обективната истина е заменена с формална истина. Сега върху отделните състави на върховните съдилища пада тежката отговорност да постановяват съдебни решения, които ще бъдат окончателни. Те заслужават нашата подкрепа. Затова отправянето на критика, била тя и научна, към работата на върховните съдилища трябва да се основава на най-солидни аргументи, произтичащи само от чистия стремеж да се помогне на върховните съдии да изпълнят задачата, която стои пред тях, по-добре.

Във всяко общество правните спорове трябва да имат край. Трябва да съществува някой, който авторитетно и окончателно да ликвидира правните спорове. В правовата държава това е съдебната власт. Тя е властта, която е натоварена със задачата да разрешава правните спорове между правните субекти, като „казва какво гласи правото“ в конкретния случай. Тя има за задача не да издава мнения или незадължителни предписания към частните лица и администрацията, а да издава властнически актове, които окончателно и безвъзвратно разрешават правните спорове, като предписват каква е истината в конкретния случай и какво е поведението, което правните субекти трябва да възприемат против волята си. Само нейните актове, станали окончателни, не могат никога да бъдат обезсилени и изменени. Те се изпълняват и не подлежат на никаква критика, освен на научна.

В съответствие с това не може да бъде подкрепено становището на д-р Горанов, че: „...единственият резултат от решението... ще бъде, че по конкретната жалба, по която е образувано производството, довело до това решение, не може да бъде постановено ново решение. Но след като издадената от заместник-министъра заповед няма качеството на

решение..., въпросът за постановяването на такова решение от овластения министър остава открит... Същото важи и за всички случаи на нищожни административни актове...“.

Това виждане означава, че всеки загубил делото жалбоподател ще може да подава жалба след жалба, изтъквайки нови и нови основания за нищожност на оспорвания административен акт, ако приемем, че с решение, което отхвърля жалбата срещу административен акт, със СПН не се отричат всички конкретни факти, водещи до унищожаемост и нищожност на административния акт, които жалбоподателят е изтъкнал или е могъл да изтъкне, ако не е бил небрежен. Единствената защита на жалбоподателя срещу решение, което той счита, че неправилно е отхвърлило жалбата му срещу административен акт, е да подаде молба за отмяна на влязлото в сила решение по чл. 239, т. 1 АПК или чл. 41, ал. 1 ЗВАС вр. с чл. 231, ал. 1, т. „а“ ГПК (1952 г.). В настоящия случай това означава, че лицето трябва да докаже, че фактът, че заповедта за отказ е била подписана от заместник-министър, му е станал известен едва след влизане в сила на съдебното решение и че това не се дължи на собствената му небрежност. Но в никакъв случай не означава, че лицето има право отново и отново да обжалва отказа за възстановяване собствеността на възстановеното му жилище, докато не изчерпи всички поводи за нищожност на административните актове, които неговото и на адвоката му въображение могат да родят, нито пък че може да поднови опитите си за удовлетворяването на искането си пред администрацията.

В последните два абзаца на кратката си статия д-р Горанов прави интересни предложения *de lege ferenda* за подобряване работата на ВАС. Д-р Горанов поставя въпроса дали съдиите от петчленните състави на ВАС, действащи като най-висша инстанция в административното правораздаване, не трябва да бъдат подбирани под формата на растеж в йерархията. Така в тези състави ще попадат лица с призната по-висока степен на квалификация и опит от тези на съдиите, чиито актове те проверяват, за да е сигурно, че качеството на решенията на петчленните състави ще бъде по-голямо от това на тричленните състави. Аз мисля, че тази идея има своите добри и своите лоши страни. Преди всичко, тя ще означава създаването на един вид съд в съда и, както правилно отбелязва д-р Горанов, ще изисква намесата на ВСС. Но би ли било целесъобразно предоставянето на ВСС на подобно правомощие? Трябва ли ВСС да определя кой от върховните съдии е по-компетентен и по-опитен професионално, та заслужава да бъде „по-върховен“ от своите колеги? Не мисля, че подобно правомощие трябва да му бъде предоставено. Алтернативата — създаване на „големи отделения“, избирани от самите върховни съдии⁵ — колкото и приемлива да изглежда, се сблъсква с конституционно гарантираното правомощие на ВСС да назначава всички съдии⁶.

Освен това сегашната система, при която членовете на петчленните състави се избират на случаен принцип измежду съдиите от съответната колегия или отделение, има значителни предимства. Фактът, че всеки съдия знае, че неминуемо ще бъде привикан да заседава в петчленен състав, за да се произнесе върху работата на своите колеги, заседаващи в тричленни състави, и обратно — фактът, че всеки съдия, заседаващ в тричленен състав, знае, че неговото решение ще бъде подложено на проверка не от някакъв безличен и стоящ далече съд, а от (избрани на случаен принцип) негови колеги, има значителни

лен дисциплиниращ ефект и води по един неусетен начин до уеднаквяване на практиката, поне в рамките на отделението и колегията.

Ако има нещо, което влияе зле върху работата на върховните съдилища и на точното и еднакво прилагане на закона, това е непрестанното увеличаване на броя на съдиите във ВАС и ВКС, отчаяната борба за догонване на растящия брой дела. За справяне с проблема на непрестанно нарастващия брой дела има други методи, различни от непрестанното увеличаване на броя на върховните съдии, като например превръщането на ВАС в инстанция за дискреционен контрол, по подобие на модела на касационно обжалване по новия ГПК (2008 г.), превръщане на административните съдилища в първа и втора инстанция по повечето административни дела (първа инстанция — един административен съдия, втора инстанция — трима административни съдии), а ВАС — в инстанция за дискреционен преглед по модела на ГПК (2008 г.), заседаваща в разширени 7- или 9-членни състави, и мн. др.

Надявам се настоящите кратки бележки, повод за които стана интересната статия на д-р Горанов от 2000 г., да помогнат за възраждането на интереса към проблемите, които тя поставя.

БЕЛЕЖКИ

¹ Вж. чл. 32 ЗАП (отм.); чл. 99—106 АПК.

² Например делото „Странджа“. По това дело нищожността на заповедта за обявяване на природния парк „Странджа“ е прогласена 12 години след издаването ѝ и не е очевидна (макар да смятам крайното становище на мнозинството от тричленния състав за напълно правилно).

³ Дължа този пример на бившата ми преподавателка по административно право и процес доц. Мария Славова.

⁴ Вж. **Сталев, Ж., А., Мингова, В., Попова, Р. Иванова.** Българско гражданско процесуално право. 8. изд. С., 2003, 354—362. За критика на различните теории за силата на пресъдено нещо вж. **Сталев, Ж.** Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. С., 1959, 34—87.

⁵ Подобно напр. на Европейския съд по правата на човека, който има Голямо отделение от 17 съдии. Вж. чл. 27 от Единадесетия протокол към Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи, обн., ДВ, бр. 84 от 1994 г., в сила от 1 ноември 1998 г., обн., ДВ, бр. 137 от 1998 г., попр., ДВ, бр. 97 от 1999 г.

⁶ Чл. 129, ал. 1 от Конституцията.

ВЪВ ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

РЕШЕНИЯ НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

На разширеното си заседание от 23 ноември 2007 г. с участието на Висшия дисциплинарен съд и Висшия контролен съвет Висшият адвокатски съвет взе следните решения:

Решение № 987

Избира адвокат Наталия Ценова от Софийската адвокатска колегия за председател на Централната изборителна комисия за провеждане на избори за висши органи на българската адвокатура.

Решение № 988

Избира адвокат Димитър Петров от Варненската адвокатска колегия за редовен член на Централната изборителна комисия за провеждане на избори за висши органи на българската адвокатура.

Решение № 989

Избира адвокат Христо Караманолов от Кърджалийската адвокатска колегия за редовен член на Централната изборителна комисия за провеждане на избори на висши органи на българска адвокатура.

Решение № 990

Избира адвокат Александър Найденов от Пловдивската адвокатска колегия за резервен председател на Централната изборителна комисия.

Решение № 991

Избира адвокат Атанас Стоянов от Старозагорската адвокатска колегия за резервен член на Централната изборителна комисия .

Решение № 992

Избира адвокат Явор Нотев от Софийската адвокатска колегия за резервен член на Централната изборителна комисия.

Решение № 993

Централната изборителна комисия един месец преди изборите със свое решение да обяви окончателния списък на кандидатурите, началото и края на изборите, като това решение бъде сведено до знание на адвокатските колегии от страната.

На заседанието си от 14 декември 2007 г. Висшият адвокатски съвет взе следното решение:

Решение № 1006

Указва на адвокатските колегии от страната, че могат да поръчват изработването на тоги и да си договарят преференциални цени, но това да става чрез фирмата, спечелила конкурса, която държи патентното право върху този продукт.

ПРАВНА КНИЖНИНА

В ПРАВНИТЕ СПИСАНИЯ

Представяват интерес следните статии от последните книжки на юридическите списания:

— **Сп. „Собственост и право“ — месечен дайджест — бр. 12/2007 г.:** „Реституционни права на кооперациите и кооперативните съюзи според § 26 и 27 ПЗР ЗК“ — М. Бобатинов; „Преглед на практиката относно договора за издръжка и гледане“ — В. Стоянов; „Защита на правото за вещно ползване“ — Б. Павлов; „Решение № 365/30.05.2006 г. на ВКС, 4а г. о.“; „Изграждане на обекти на общинската техническа инфраструктура“ — М. Проданова; „Решение № 359/23.03.2007 г. на ВКС, 4б г. о.“; „Включва ли се придобитият по давност през време на брака недвижим имот в обема на съпругеската имуществена общност“ — А. Георгиев; „И виновният за развода родител може да получи децата“ — К. Добрев; „Непълно осиновяване“ — К. Иванова; „Решение № 40/13.02.2006 г. на ВКС, 1 г. о.“; „Как се прави договор за продажба на наследство“ — Л. Тенева; „Правната уредба по въпроса за „паркоместата“ — М. Петров; „Проблеми, свързани с времетраенето на неимуществените права на артистите изпълнители“ — В. Цакова; „Производство за определяне на общоизвестната марка“ — Ц. Таушанова; „За комитологията — накратко“ — Ю. Захариева.

— **Сп. „Търговско и конкурентно право“ — месечен дайджест — бр. 12/2007 г.:** „Дяловете на предприятия за колективно инвестиране като финансов инструмент“ — К. Касабова; „За прехвърлянето на публичноправните задължения на едноличния търговец при прехвърляне на търговското му предприятие“ — А. Калайджиев; „Избрани решения по търговско право“ — Т. Йосифова; „Решение № 794/26.11.2007 г. на ВКС — ТК“; „Решение № 626/03.08.2007 г. на ВКС — ТК“; „Промени в уредбата на наема“ — М. Марков; „Решение № 842/02.11.2007 г. на ВКС — ТК“; „Решение № 603/10.07.2007 г. на ВКС — ТК“; „Решение по ВАД № 242/2006 г., постановено на 06.08.2007 г.“; „Решение по ВАД № 9/2006 г., постановено на 02.03.2006 г.“; „Предварително изпълнение на актовете на възложителя“ — М. Кривачка; „Практика на КЗК при използване на чужда фирма, марка или отличителен знак“ — М. Коджабашев; „Нов регламент на придобиването и търговията с държавни ценни книжа (ДЦК)“ — В. Джилизов; „Принудителни административни мерки за заблуждаваща реклама“ — Л. Василев; „Европейски съдебен атлас по гражданскоправни въпроси“ — Н. Нанчев.

— **Сп. „Труд и право“ — месечен дайджест — бр. 12/2007 г.:** „Ратификацията на Конвенция № 181 на МОТ и прилагането ѝ в България“ — В. Мръчков; „Сключване на трудов договор за длъжност, заемана от лице, избрано за кмет“ — Е. Банова; „Нови нормативни решения относно командировъчните пари на персонала на сухоземни, въздухоплавателни, водни и специални транспортни средства“ — И. Ахмедова; „Със спечеления конкурс се сключва споразумение“; „Дисциплинарно уволненият дължи обезщетение“;

ние“; „За правото на допълнителен отпуск на държавния служител при работа извън законоустановеното работно време“ — Н. Кънева; „Допълнителното трудово възнаграждение за трудов стаж и професионален опит може да се търси и по съдебен ред“ — Ч. Христов; „Работодателят следва да определи коледната премия въз основа на обективни критерии“ — Ж. Богомилова; „Проблеми и нови тенденции при превенцията на мускулно-скелетните смущения в Европейския съюз“ — Г. Донев; „Свободно движение на хора. Издаване на единно разрешение за работа и пребиваване на гражданите на трети държави предвижда предложение за нова европейска директива“ — Л. Станкова; „Първата година в Европейския съюз за осигурените лица“ — М. Касърова; „Обезщетение за временна неработоспособност при работа на смени по часов трафик“ — И. Карановски; „100 лева коледна добавка към пенсиите за декември ще получат всички пенсионери“ — Е. Костова; „Промяна в реда за предоставяне и изплащане на медицински изделия, мощни средства, приспособления и съоръжения за лица с увреждания“ — А. Гонева; „От 1 декември здравноосигурителните лица могат да сменят личния си лекар“.

— **Сп. „Финанси и право“ — месечен дайджест — бр. 12/2007 г.:** „Новата редакция на СС 27 — Консолидирани финансови отчети и отчитане на инвестициите в дъщерни предприятия“ — Е. Рангелов; „Нов вариант на Счетоводен стандарт 28 — Отчитане на инвестициите в асоциирани предприятия“ — И. Златков; „Индекси на българския капиталов пазар“ — В. Борисова; „Годишна данъчна декларация за корпоративен данък“ — Г. Минкова; „Годишно преизчисляване на доходите от трудови правоотношения, придобити през 2007 година“ — В. Димитрова; „Основни тълкувателни изводи по отношение третирането на вътреобщностните доставки за целите на ЗДДС, дадени с указание № 24-00-27 на НАП от 21.04.2007 г.“ — Т. Георгиев; „Облагане с ДДС на факторингови сделки съгласно чл. 46, ал. 1, т. 3 от Закона за ДДС“ — М. Чечова; „Измененията в Закона за местните данъци и такси завишават не само правата, но и отговорностите на общините“ — М. Петров; „Отправяне на запитвания до Националната агенция за приходите“ — Б. Гецова; „Концепцията за одобрените икономически оператори — начало на нови отношения митници — бизнес“ — Т. Костадинова; „Придобиване и изплащане на държавни ценни книжа“ — В. Джилизов.

— **Сп. „Данъчна практика. Счетоводство, финанси на фирмата“ — бр. 12/2007 г.:** „Корекции при грешки от минали години и промени в счетоводната политика по реда на ЗКПО“ — М. Босолова; „Данъчни облекчения по ЗДДФЛ“ — Л. Мермерска; „Корекциите на ползван данъчен кредит“ — Л. Панева; „Регистрация по чл. 99 ЗДДС на търговско представителство“ — М. Босолова; „Формиране на данъчната основа на освободена доставка“ — М. Босолова; „Място на изпълнение на услуга, свързана с работа върху движима вещ“ — М. Босолова; „Документирание на дължима неустойка“ — М. Босолова; „Осигуряване на управител на неперсонифицирано дружество“ — А. Петкова; „Възнаграждение за платен отпуск при промяна на заплатата“ — А. Петкова; „Трудов стаж при работа в държава-членка на ЕС“ — А. Петкова; „Накратко за Регламент (ЕО) № 1606/2002 на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз за прилагането на Международните счетоводни стандарти“ — М. Гълъбов; „Промисленият дизайн — административни наказания за нарушения“ — М. Коджабашев.

— **Сп. „Търговско право“ — бр. 4/2007 г.:** „Финансови обезпечения“ — А. Калайджиев; „Отговорността на членовете на управителните органи на капиталовите дружества за вреди, причинени на дружеството — договорна или деликтна“ (продължение от бр. 3/2007 г.) — В. Даскалов; „Относно договорите между членовете на съветите или свързани с тях лица и акционерното дружество по чл. 240б ТЗ“ — Н. Колев; „Екологична политика на Европейския съюз по опазване на въздуха от замърсяване и предотвратяване на изменението на климата“ — М. Енчева.

— **Сп. „Юридически свят“ — бр. 2/2007 г.:** „Връзка и взаимодействие между българското и европейското международно частно право“ — Б. Мусева; „Общата правна рамка на електронната търговия в Европейската общност (Директива 2000/31/ЕО) и разрешенията в българския Закон за електронната търговия“ — Т. Йосифова; „Система на съдебна защита на Европейския съюз“ — Е. Тодорова; „Предотвратяване и отстраняване на екологичните вреди по европейско право“ — Г. Пенчев; „Наследствените пенсии в България от Освобождението до наши дни (правно-исторически анализ)“ — Р. Койчева; „Църковно трудово право и църковна юрисдикция по трудови дела“ — Д. Белинг; „Критичен преглед на практиката на Върховния касационен съд по трудови спорове през 2006 г.“ — В. Мръчков.

— **Сп. „Правна мисъл“ — бр. 4/2007 г.:** „Право на авторство върху обектите на интелектуалната собственост“ — В. Манева; „Държавно обществено осигуряване на лицата, упражняващи трудова дейност по граждански договори“ — Я. Генова; „Относно формата на случайното деяние като наказателноправен институт“ — В. Кирилов; „Меморандумът за разбирателство между Съвета на Европа и Европейския съюз от 11/23 май 2007 г. Правни и политически аспекти“ — Ю. Щерк; „Определение за отправяне на преюдициално запитване“ — А. Корнезов; „Разследване чрез служител под прикритие — кой и как разрешава провеждането му в Република България и в Съединените американски щати“ — Г. Маринова; „Петдесет години от основаването на Юридическия факултет на Пловдивския университет“ — А. Шопов.

— **Сп. „Общество и право“ — бр. 10/2007 г.:** „Новият ГПК и призоваването на страна за разпит“ — В. Раданов; „Ще оправдае ли очакванията бъдещата национална агенция „Сигурност“ — Б. Славчев; „Видове недвижимости по българското право“ — А. Джеров; „Вещни права при застрояване над и под открити пространства“ — С. Ставру; „Направи ли новият НПК по-ефективно наказателното правораздаване. Първи резултати от прилагането му в досъдебното производство“ — М. Стоянов; „Пластовете на престъпността в България“ — Б. Панев; „Непосредствено действие на конституционните разпоредби“ — А. Славов; „План за действие по показателите за напредък в областта на съдебната реформа, борбата с корупцията и организираната престъпност“ (продължение от бр. 9); „Приложима ли е медиацията в отношенията „пострадал-извършител“. Мнението на извършителите на престъпления“ — Д. Чанкова; „Правата на безработните в Европа“ — М. Касърова; „Сервитути. Упражняване, защита и прекратяване“ — Л. Василев.

НОВИ КНИГИ В БИБЛИОТЕКАТА НА ВАС

- ✓ *Балканджиева, Б.* Българско-английски речник: Право, финанси, търговия. В. Търново: Абагар, 2007.
- ✓ *Белазелков, Б.* Граждански процесуални кодекси: 2007—1952: Сравнителни таблици. С.: Сиби, 2007.
- ✓ *Варналиев, А.* Коментар на промените в Данъчно-осигурителния процесуален кодекс: Приложение Данъчно-осигурителен процесуален кодекс, актуализиран към 30.11.2007 г. С.: Персонал Консулт — Г. Попов.
- ✓ *Договор за ЕО. Договор за ЕС: Съдебна практика.* С.: Сиби, 2007.
- ✓ *Кацарски, А., Г. Тушева.* Закон за Търговския регистър. Тематичен коментар. С.: Сиела, 2007.
- ✓ *Ковачев, С и др.* Актуални въпроси на устройството на територията и строителството: Приложен коментар. Нормативни актове. С.: Труд и право, 2007.
- ✓ *Милкова, Д.* Обща теория на правото. С.: Албатрос, 2007.
- ✓ *Михайлов, Д.* Проблеми на наказателното право: Обща част. С.: Сиела, 2007.
- ✓ *Павлов, П., Г. Калагларски.* Държавният служител. Делови вид и комуникации. С.: Атлантис — ГК, 2007.
- ✓ *Семов, А., И. Боев.* Конституцията за Европа и националните конституции. Сборник с докладите на Международната научна конференция под патронажа на президента на Република България Георги Първанов (София, 18—19 март 2005 г., хотел „Принцес“). С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, б. г.

СЪДЕБНА ПРАКТИКА

ВЪРХОВЕН АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД

ТЪЛКУВАТЕЛНО ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 6/29 октомври 2007 г., гр. София

Върховният административен съд на Република България — общо събрание на съдиите, в съдебно заседание на 18 юни 2007 г., в състав:

Председател: Константин Пенчев;

Зам.-председатели: Венета Марковска и
Стефка Стоева;

Председатели на отделения: Николай Урумов
Светла Петкова
Светлана Йонкова
Боян Магдалинчев
Фани Найденова;

при секретаря Нина Спасова и с участието на заместника на главния прокурор при Върховната административна прокуратура Митьо Марков разгледа тълкувателно дело № 14/2007 г., докладвано от съдия Венета Марковска.

Производството е с основание чл. 259, ал. 1 от Административнопроцесуалния кодекс (АПК).

Образувано е по искане на заместник-главния прокурор при Върховната административна прокуратура (ВАП) до общото събрание на съдиите от Върховния административен съд (ВАС) за произнасяне с тълкувателно постановление по прилагането на разпоредбата на чл. 245, ал. 1, т. 2 от Закона за Министерството на вътрешните работи (ЗМВР) относно това при какви предпоставки може да бъде прекратено служебното правоотношение на държавен служител в МВР по предложение на органа по назначаването в случаите по чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР.

В направеното от зам.-главния прокурор искане се поддържат доводи, че е налице противоречива съдебна практика по прилагането и тълкуването на разпоредбата на чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР от тричленни и петчленни състави на Върховния административен съд. При тълкуването и прилагането на посочената законова разпоредба съдебните състави при ВАС изхождат от принципното положение, че пенсиите за осигурителен стаж и възраст, условията за придобиване правото на пенсия, както и правилата за изчисляване на техния размер са регламентирани в глава шеста, раздел I КСО — чл. 68—70а.

Едното становище се обединява около разбирането, че разпоредбата на чл. 69 КСО се явява специална спрямо тази на чл. 68, която във втората си алинея изрично урежда придобиването на пенсия от служители в МВР. Приема се, че това право е обвързано единствено с наличието на 25 години осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени в системата на МВР, като възрастта на служителите от МВР е без правно значение, тъй като това изрично е посочено в чл. 69, ал. 2 КСО. Тоест касае се до привилегирани условия, от които — при уволнение — имат право да се възползват изрично посочената категория държавни служители и административният орган.

Според другото становище разпоредбата на чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР съдържа две кумулативни изисквания за пенсиониране на служителите от МВР, а именно: **1.** наличие на 25 години осигурителен стаж, от

които 2/3 действително изслужени в системата на МВР) и 2. възраст за пенсиониране. Приема се, че след като в текста на закона липсва препращане към чл. 69 КСО (каквото бе налице с разпоредбата на чл. 253, ал. 1, т. 9 ЗМВР — отг.), преценката дали да бъде упражнено правото на пенсиониране в хипотезата на чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР принадлежи единствено на носителя на правото, но не и на административния орган. Административният орган може да направи предложение за пенсиониране единствено при наличието и на двете кумулативни предпоставки — осигурителен стаж и възраст.

С определение № 10 от 10.05.2007 г. на петчленен състав на ВАС искането е допуснато за разглеждане по същество. Като заинтересовани страни са конституирани Министерството на вътрешните работи, Националният осигурителен институт и Министерството на труда и социалната политика.

Общото събрание на съдиите от Върховния административен съд, за да се произнесе, взе предвид следното:

Съгласно чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР служебното правоотношение на държавния служител в МВР се прекратява при придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст — по искане на служителя или по предложение на органа по назначаването. Анализирайки тази разпоредба на закона, стигаме до извода, че елементите от фактическия състав на основанието за прекратяване на правоотношението по този текст са свързани с осигурителния стаж и възрастта. Условието за придобиване правото на пенсия при осигурителен стаж и възраст, както и правилата за изчисляване на размера ѝ са регламентирани в разпоредбите на КСО — от чл. 68 до чл. 70а.

Пенсията за осигурителен стаж и възраст представлява осигурително плащане по дългосрочно обществено осигуряване заради завършен продължителен период на трудова дейност и достигната определена възраст.

Разпоредбата на чл. 68 КСО е обща и приложима за всички български граждани (мъже и жени), за които няма други специални разпоредби с оглед специфичния характер на труд, който полагат. Според чл. 68, ал. 1 КСО право на пенсия за осигурителен стаж и възраст се придобива при навършване на възраст от 60 години и 6 месеца за мъжете и 55 години и 6 месеца за жените, при условие, че сборът от продължителността на осигурителния стаж и възрастта е не по-малък от 98 точки, за мъжете и 88 — за жените. Втората и третата алинея на същия текст регламентират прогресивното увеличение на възрастта и на сбора, считано от определен момент до достигане на фиксираните за тях максимуми, а четвъртата алинея урежда случаите при недостигнат сбор съобразно предходните хипотези.

Текстът на чл. 69, ал. 2 КСО касае държавните служители по ЗМВР. Законодателят е предвидил те да придобиват право на пенсия, **независимо от възрастта**, при наличие на 25 години осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени като държавни служители в системата на МВР. Тоест възрастта не е условие за упражняване на това право от осигуреното лице. Не по този начин стои въпросът, когато административният орган реши да пенсионира държавен служител от системата на МВР при наличие на основанието по чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР вр. с чл. 69, ал. 2 КСО.

В ЗМВР законодателят си служи с израза „прекратяване на служебното правоотношение на държавния служител в МВР“. В разпоредбата на чл. 69, ал. 2 КСО той е употребил друг израз — „при уволнение...“, като уволнението се явява една от предпоставките за придобиване право на пенсия, а не обратното. Ако не е налице уволнение, осигуреното лице не може да се възползва от хипотезата на чл. 69, ал. 2 КСО. Ето защо терминът „уволнение“ по смисъла на чл. 69, ал. 2 КСО следва да се разбира като синоним на „освобождаване от служба“ или „прекратяване на служебното правоотношение“, както израз е употребен в ЗМВР и Закона за държавния служител (ЗДС), като основанието за уволнението няма значение.

Придобиването на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 69, ал. 2 КСО се отличава съществено от придобиването на това право по реда на чл. 68. Разликата е както в кръга на лицата — служители от системата на МВР, които имат право на тази пенсия, така и в предпоставките, при наличието на които правото на пенсия възниква — 25 години осигурителен стаж, от които 2/3 да са действително изслужени, без оглед на възрастта. Той е традиционен характерен и исторически установил се в българското пенсионно законодателство, като тези условия съществуваха и в чл. 6 и 7 от Закона за пенсиите (отг.). Основанието за този особен режим на пенсиониране на посочената категория лица са характерът, тежестта и особените изисквания за висока физическа и психическа годност и издръжливост при изпълнение на тяхната служба. Именно и затова е предвидено това изключение в общите правила за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за държавните служители от системата на МВР. Действително в текста на чл. 69, ал. 2 КСО не

е изрично посочено, че пенсията, на която имат право държавните служители в МВР, е пенсия за осигурителен стаж и възраст. Но от логическото и систематическото тълкуване на нормата следва изводът, че законодателят има предвид именно такъв вид пенсия.

Както се посочи по-горе, за тази категория осигурени лица следва да е налице и друго специфично условие — уволнение. Разумът на това законодателно решение е да се позволи облекчен режим на пенсиониране на лица, чиито правоотношения по носенето на служба в МВР са прекратени. Това е така, тъй като прекратяването на служебното правоотношение по чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР при придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст в хипотезата на чл. 69, ал. 2 КСО е свързано с предходно уволнение, т.е. предоставя се възможност на служителя или да бъде уволнен на някое от основанията в ЗМВР, или да поиска пенсиониране, ако са налице изискванията на чл. 69, ал. 2 КСО.

Затова следва да се приеме, че се касае до субективното право за пенсиониране при тези условия на държавните служители в МВР, което е установено **в полза** на носителите му. Като субективно право правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст е изрично предвидена в КСО **възможност** за определено поведение, което се осъществява по волята на осигуреното лице, и затова то е лично право. То възниква с настъпването на осигурителния случай и не зависи от други фактори, защото се упражнява въз основа на волеизявлението на осигуреното лице, обективизирано в молба за отпускане на пенсия. Преценката дали да бъде упражнено това право в хипотезата на чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР принадлежи единствено на носителя му, но не и на административния орган.

От изложените по-горе съображения общото събрание на съдиите от Върховния административен съд приема, че административният орган може да направи предложение за прекратяване на служебното правоотношение на държавен служител в МВР по реда на чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР само при наличието на двете кумулативни предпоставки: осигурителен стаж и възраст.

Водим от горното и на основание чл. 259, ал. 1 АПК, общото събрание на съдиите от Върховния административен съд

ПОСТАНОВИ:

Служебното правоотношение на държавния служител в МВР може да бъде прекратено от органа по назначаването по реда на чл. 245, ал. 1, т. 2 ЗМВР само при наличието на кумулативно дадените предпоставки в тази разпоредба — **осигурителен стаж и възраст**.

Тълкувателното постановление подлежи на обнародване в „Държавен вестник“⁴⁴ и влиза в сила от деня на обнародването му.

УКАЗАТЕЛ НА ОБНАРОДВАНИТЕ РЕШЕНИЯ НА ВКС И ВАС ЗА 2007 г.

РЕШЕНИЯ НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ

Член/параграф	№ на решението	Отделение	бр.	стр.
---------------	----------------	-----------	-----	------

Граждански процесуален кодекс (ГПК)

224	222/2007 г.	I г. о.	7	42
431, ал. 2	206/2007 г.	I г. о.	7	40
50, ал. 2	32/2007 г.	II о.	1—2	54
64	649/2007 г.	I г. о.	9—10	69

Закон за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими имоти (ЗВСВОНИ)

2, ал. 2	218/2007 г.	IV г. о.	7	41
----------	-------------	----------	---	----

Закон за задълженията и договорите (ЗЗД)

135	655/2007 г.	II г. о.	9—10	70
240	608/2007 г.	II г. о.	8	32
241	608/2007 г.	II г. о.	8	32

Закон за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани (ЗОДВПГ)

2, т. 1	202/2007 г.	IV г. о.	8	30
2, т. 2	202/2007 г.	IV г. о.	8	30

Закон за планово изграждане на населените места (ЗПИИМ) (отм.)

39, ал. 1	217/2007 г.	I г. о.	7	40
74а	217/2007 г.	I г. о.	7	40

Закон за правната помощ (ЗПП)

25, ал. 1	32/2007 г.	II о.	1—2	54
-----------	------------	-------	-----	----

Закон за собствеността (ЗС)

72, ал. 2	620/2007 г.	II г. о.	9—10	69
74, ал. 3	620/2007 г.	II г. о.	9—10	69

Закон за собствеността на гражданите (ЗСГ) (отм.)

29, ал. 1, т. 1	204/2007 г.	IV г. о.	8	30
29, ал. 1, т. 2	204/2007 г.	IV г. о.	8	30

**Закон за собствеността и ползуването на земеделските земи
(ЗСПЗЗ)**

10, ал. 13	204/2007 г.	IV г. о.	8	30
11, ал. 2	222/2007 г.	I г. о.	7	42
14, ал. 3	222/2007 г.	I г. о.	7	42

Закон за териториално и селищно устройство (ЗТСУ)

110	602/2007 г.	IV-A г. о.	8	31
-----	-------------	------------	---	----

**Преходни и заключителни разпоредби на Закона за
устройство на територията (ПЗРЗУТ)**

§ 6, ал. 2	602/2007 г.	IV-A г. о.	8	31
------------	-------------	------------	---	----

Семеен кодекс (СК)

25	655/2007 г.	II г. о.	9—10	70
----	-------------	----------	------	----

Търговски закон (ТЗ)

56	202/2007 г.	IV г. о.	8	30
----	-------------	----------	---	----

НАКАЗАТЕЛНА КОЛЕГИЯ

Член/параграф	№ на решението	Отделение	бр.	стр.
---------------	----------------	-----------	-----	------

Конституция на Република България (КРБ)

5, ал. 2	664/2007 г.	III н. о.	9—10	72
13, ал. 2	699/2007 г.	I н. о.	9—10	71

**Европейска конвенция за защита на правата на човека и
основните свободи (ЕКПЧ)**

6	993/2007 г.	II н. о.	1—2	63
---	-------------	----------	-----	----

Наказателен кодекс (НК)

10	293/2007 г.	I н. о.	7	43
12	1094/2007 г.	I н. о.	1—2	61
15	1094/2007 г.	I н. о.	1—2	61
15	328/2007 г.	II н. о.	3—4	57
201	993/2007 г.	II н. о.	1—2	63
206	345/2007 г.	III н. о.	3—4	58
212	229/2007 г.	I н. о.	3—4	53
219	993/2007 г.	II н. о.	1—2	63
282	993/2007 г.	II н. о.	1—2	63
290, ал. 1	85/2006 г.	I н. о.	1—2	57
315	229/2007 г.	I н. о.	3—4	53
343а	328/2007 г.	II н. о.	3—4	57
354	293/2007 г.	I н. о.	7	43
37, ал. 1, т. 6	699/2007 г.	I н. о.	9—10	71
55, ал. 1, т. 2, б. „б“	1164/2006 г.	II н. о.	1—2	58
58	1164/2006 г.	II н. о.	1—2	58

62, т. 1а	1164/2006 г.	II н. о.	1—2	58
-----------	--------------	----------	-----	----

Наказателно-процесуален кодекс (НПК)

105, ал. 2	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
14, ал. 2	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
166, ал. 1	291/2006 г.	I н. о.	1—2	55
21, ал. 1, т. 6 (отм.)	664/2007 г.	III н. о.	9—10	72
222	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
239а	291/2006 г.	I н. о.	1—2	55
24, ал. 1, т. 6	664/2007 г.	III н. о.	9—10	72
246, ал. 2	1094/2007 г.	I н. о.	1—2	61
258, ал. 1	604/2007 г.	II н. о.	8	32
29, ал. 1, т. 1, б. „г“	604/2007 г.	II н. о.	8	32
29, ал. 2	259/2007 г.	I н. о.	3—4	55
301	259/2007 г.	I н. о.	3—4	55
309	259/2007 г.	I н. о.	3—4	55
316	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
327, ал. 1	604/2007 г.	II н. о.	8	32
336, ал. 2	993/2007 г.	II н. о.	1—2	63
346	291/2006 г.	I н. о.	1—2	55
346	293/2007 г.	I н. о.	7	43
347, ал. 1	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
347, ал. 2	228/2007 г.	I н. о.	3—4	52
348, ал. 1	993/2007 г.	II н. о.	1—2	63
348, ал. 1	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
348, ал. 1, т. 1	228/2007 г.	I н. о.	3—4	52
348, ал. 3	993/2007 г.	II н. о.	1—2	63
348, ал. 3	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
348, ал. 3, т. 3	259/2007 г.	I н. о.	3—4	55
348, ал. 3, т. 3	604/2007 г.	II н. о.	8	32
348, ал. 3, т. 2—4	228/2007 г.	I н. о.	3—4	52
351, ал. 1	228/2007 г.	I н. о.	3—4	52
351, ал. 1	161/2007 г.	I н. о.	3—4	60
369, ал. 2	291/2006 г.	I н. о.	1—2	55
372	664/2007 г.	III н. о.	9—10	72
413	664/2007 г.	III н. о.	9—10	72
422, ал. 1, т. 4	293/2007 г.	I н. о.	7	43
84	1115/2006 г.	II н. о.	1—2	59
84 и сл.	345/2007 г.	III н. о.	3—4	58
95, ал. 5	85/2006 г.	I н. о.	1—2	57

Закон за задълженията и договорите (ЗЗД)

45	1115/2006 г.	II н. о.	1—2	59
45	345/2007 г.	III н. о.	3—4	58

Закон за изпълнение на наказанията (ЗИН)

153	699/2007 г.	I н. о.	9—10	71
-----	-------------	---------	------	----

Закон за съдебната власт (ЗСВ) (отм.)

5, ал. 2	664/2007 г.	III н. о.	9—10	72
----------	-------------	-----------	------	----

Устав на Българската православна църква (УБПЦ)

189	699/2007 г.	I н. о.	9—10	71
192	699/2007 г.	I н. о.	9—10	71

ВЪРХОВЕН АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД

Член/параграф	№ на решението	Отделение	бр.	стр.
---------------	----------------	-----------	-----	------

Административнопроцесуален кодекс (АПК)

12, ал. 3	5664/2007 г.	III о.	8	41
203, ал. 2	5664/2007 г.	III о.	8	41
21, ал. 1	ТП № 5/2007 г.	5-чл. с-в ВАС	8	37
61, ал. 2	ТП № 4/2007 г.	ОСС-ВАС	8	36

Граждански процесуален кодекс (ГПК)

192, ал. 4	2714/2007 г.	IV о.	8	42
224, ал. 1	6050/2006 г.	IV о.	11	42
64, ал. 2	2714/2007 г.	IV о.	8	42

Закон за адвокатурата (ЗА)

31, ал. 1, т. 4	6050/2006 г.	IV о.	11	42
32	2267/2007 г.	IV о.	11	41
32, ал. 1	6050/2006 г.	IV о.	11	42

Закон за административното производство (ЗАП)

17, ал. 2	ТП № 4/2007 г.	ОСС-ВАС	8	36
22, ал. 1	ТП № 4/2007 г.	ОСС-ВАС	8	36
26, ал. 4	6050/2006 г.	IV о.	11	42

Закон за водите (ЗВ)

19, ал. 1, т. 1	2267/2007 г.	IV о.	11	41
19, ал. 1, т. 4, б. „в“	2267/2007 г.	IV о.	11	41

Закон за Върховния административен съд (ЗВАС)

33	10902/2006 г.	5-чл. с-в, I к-я	3—4	69
----	---------------	------------------	-----	----

Закон за държавната собственост (ЗДС)

44	6050/2006 г.	IV о.	11	42
----	--------------	-------	----	----

Закон за здравето осигуряване (ЗЗО)

40, ал. 1, т. 9	ТП 1/2007 г.	ОСС-ВАС	1—2	69
-----------------	--------------	---------	-----	----

Закон за концесиите (ЗК)

13, ал. 1, т. 2	2267/2007 г.	IV о.	11	41
-----------------	--------------	-------	----	----

Закон за лова и опазване на дивеча (ЗЛОД)

7, ал. 6 TP 2/2007 г. OCC-BAC 7 45

Закон за Министерството на вътрешните работи (ЗМВР)

239, ал. 1, т. 5 TP 3/2007 г. OCC-BAC 7 49

Закон за марките и географските означения (ЗМГО)

12, ал. 1, т. 2 6917/2007 г. V о. 11 40

26, ал. 3, т. 1 6917/2007 г. V о. 11 40

Закон за отбраната и въоръжените сили (ЗОВС)

131 ТП № 4/2007 г. OCC-BAC 8 36

Закон за отговорността на държавата и общините за вреди (ЗОДОВ)

10, ал. 2 5664/2007 г. III о. 8 41

Закон за общинската собственост (ЗОС)

14, ал. 7 2267/2007 г. IV о. 11 41

69, ал. 1, т. 1 2267/2007 г. IV о. 11 41

8, ал. 2 5748/2007 г. IV о. 8 42

Закон за опазване на околната среда (ЗООС)

81, ал. 1, т. 2 10061/2006 г. IV о. 3—4 67

92, т. 1 10061/2006 г. IV о. 3—4 67

Закон за подземните богатства (ЗПБ)

21 10061/2006 г. IV о. 3—4 67

23 10061/2006 г. IV о. 3—4 67

26 10061/2006 г. IV о. 3—4 67

29 10061/2006 г. IV о. 3—4 67

54 10061/2006 г. IV о. 3—4 67

Правилник за кадрова военна служба (ПКВС)

188, ал. 6 ТП № 4/2007 г. OCC-BAC 8 36

Правилник за прилагане на Закона за държавната собственост (ППЗДС)

63 6050/2006 г. IV о. 11 42

Преходни и заключителни разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България (ПЗР ЗИД ЗМПВВПРБ)

§ 75, ал. 1 11483/2006 г. 5 чл. с-в, I к-я 3—4 70

§ 75, ал. 2 11483/2006 г. 5 чл. с-в, I к-я 3—4 70

Наредба № 7/92 г. на МЗ

3, т. 5	10061/2006 г.	IV о.	3—4	67
---------	---------------	-------	-----	----

Наредба за реда за придобиване, управление и разпореждане с общинско имущество

62, ал. 2	5748/2007 г.	IV о.	8	42
62, ал. 4	5748/2007 г.	IV о.	8	42

СЪДЪРЖАНИЕ НА „АДВОКАТСКИ ПРЕГЛЕД“ ЗА 2007 Г.

1. Общи проблеми

Добчев, Петко. Антиеврейско законодателство в България през годините на Втората световна война, обнародвано в „Държавен вестник“: Библиография (бр. 3—4/2007 г., с. 36)

Запryanов, Асен. Аналогията (бр. 11/2007 г., с. 3)

Руменчев, Величко. Съдебното красноречие в Древността (бр. 11/2007 г., с. 8)

2. Наказателно право. Наказателен процес

Георгиев, Иван. Правни средства за противодействие на корупцията в Република Азербайджан (бр. 9—10/2007 г., с. 13)

Георгиев, Иван. Правни средства за противодействие на корупцията в Република Казахстан (бр. 12/2007 г., с. 21)

Гиргинов, Антон. Съучастие и „съвместно престъпно предприятие“ (бр. 3—4/2007 г., с. 16)

Граматишкова, Катерина. Междудържа̀вно сътрудничество по превенция на изпирането на пари съгласно Конвенцията на Съвета на Европа от 1990 г. (бр. 7/2007 г., с. 9)

Граматишкова, Катерина. Приложното поле на Конвенцията на Съвета на Европа от 1990 г. относно изпиране, издирване, изземване и конфискация на облагите от престъпление (бр. 8/2007 г., с. 3)

3. Гражданско и търговско право. Граждански процес

Екимджиев, Михаил. Правото на свободно сдружаване и неговите допустими ограничения по чл. 11 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (бр. 12/2007 г., с. 11)

Запryanов, Асен. Ценен принос в изследването на вещноправните отношения (рецензия на книгата на Бобатинов, М., К. Влахов. „Вещно право — практически проблеми“) (бр. 9—10/2007 г., с. 59)

Костов, Калин. Новите моменти в производството по обезщетяване на вреди, причинени на граждани и юридически лица след промените в Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, от 2006 година (бр. 9—10/2007 г., с. 7)

Нацев, Станислав. Брачните договори (бр. 8/2007 г., с. 15)

Сапунджиева, Снежана. Проблеми на изпълнението срещу държавни учреждения в светлината на практиката на Европейския съд по правата на човека (бр. 7/2007 г., с. 3)

Сапунджиева, Снежана. Проблемите на реституцията в практиката на Европейския съд по правата на човека (бр. 3—4/2007 г., с. 3)

4. Административно и финансово право. Административен процес

Василев, Васил Т. Енциклопедия на административното правосъдие в България (резюме на книгата на П. Добчев. „Верховният административен съд 1913 — 2006“) (бр. 8/2007 г., с. 21)

Запryanов, Ангел. Правна незащитимост не съществува (бр. 1—2/2007 г., с. 5)

Запryanов, Асен. „За“ и „против“ определение № 8620/20.IX.2003 г. на ВАС — II отделение (бр. 1—2/2007 г., с. 3)

Петкова, Светла. Ценен и актуален коментар на основните въпроси в Административнопроцесуалния кодекс (бр. 3—4/2007 г., с. 42)

Петров, Васил. Може ли да влезе в сила административен акт, издаден от лице, което по закон не е овластено да го издава: критика на една статия (бр. 12/2007 г., с. 35)

Савова, Илиана. Административно задържане на чужденци (бр. 12/2007 г., с. 3)

Хрусанов, Дончо. За съотношението между член 60 и член 166 от Административнопроцесуалния кодекс (бр. 9—10/2007 г., с. 3)

5. Адвокатура

110 години Софийски адвокатски съвет. 129 години Софийска адвокатска колегия (бр. 9—10/2007 г., с. 30)

Митов, Георги. Допустимост на споразумението в дисциплинарното производство по Закона за адвокатурата (бр. 8/2007 г., с. 9)

Мотиви към проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за правната помощ (бр. 5—6/2007 г., с. 18)

Работен вариант на проекта за изменение и допълнение на Закона за правната помощ от 11.04.2007 г. (бр. 5—6/2007 г., с. 13)

Разпореждане № 1 от 23.03.2007 г. на ВКС на РБългария (бр. 3—4/2007 г., с. 25)

Решение № 7 по конституционно дело № 1 от 2007 г. (обн. ДВ, бр. 37 от 8.05.2007 г.) (бр. 3—4/2007 г., с. 27)

Решение № 874 от 13 юли 2007 г. относно стажа на младшия адвокат (бр. 8/2007 г., с. 20)

Седма национална конференция на ръководните органи на българската адвокатура на тема „Проблеми на правната помощ“ (бр. 5—6/2007 г., с. 24)

Указание на Националната агенция за приходите за уеднаквяване на практиката по прилагане на разпоредбата на чл. 3 от Закона за данък върху добавената стойност във връзка с Решение на Конституционния съд № 7 от 23.04.2007 г. (бр. 3—4/2007 г., с. 31)

Указания на Националното бюро за правна помощ относно актове, които следва да бъдат издавани от органите по чл. 25 ЗПП във връзка с допускането, осъществяването и отчитането на правната помощ (бр. 5—6/2007 г., с. 3)

Указания на основание чл. 8, т. 1 и т. 6 от Закона за правната помощ (бр. 5—6/2007 г., с. 8)

6. Висш адвокатски съвет

Декларация на Висшия адвокатски съвет относно новосформираните административни съдилища (бр. 7/2007 г., с. 16)

Декларация на Висшия адвокатски съвет относно сградния фонд на новите административни съдилища (бр. 9—10/2007 г., с. 28)

Доклад на Висшия контролен съвет на адвокатурата в България за 2006 г. (бр. 1—2/2007 г., с. 40)

Общо събрание на адвокатите от страната (бр. 1—2/2007 г., с. 7)

Отчет за дейността на Висшия адвокатски съвет за периода 24.02.2006 — 23.02.2007 г. (бр. 1—2/2007 г., с. 9)

Отчетен доклад за дейността на Висшия дисциплинарен съд за периода 02.2006 г. — 02.2007 г. (бр. 1—2/2007 г., с. 42)

Решение № 1006/14 декември 2007 г., указващо на адвокатските колегии от страната, че могат да поръчват изработването на тоги и да си договарят преференциални цени, но това да става чрез фирмата, спечелила конкурса и която държи патентното право на собственост върху този продукт (бр. 12/2007 г., с. 41)

Решение № 697/19 януари 2007 г. за приемане на декларация за протест и несъгласие с чл. 3 ЗДДС (бр. 1—2/2007 г., с. 45)

Решение № 722/19 януари 2007 г. за отпускане на безлихвен заем на адвокатските колегии в София, Пловдив и Варна (бр. 1—2/2007 г., с. 45)

Решение № 772/30 март 2007 г. за позицията си относно проекта за изменение и допълнение на Закона за правната помощ (бр. 3—4/2007 г., с. 23)

Решение № 773/30 март 2007 г. за провеждане на изпити за адвокати и младши адвокати (бр. 3—4/2007 г., с. 23)

Решение № 789/30 март 2007 г. за закупуване на книгата на Кирил Кънев „Професия адвокат — история на адвокатурата в Бургаския регион“ (бр. 3—4/2007 г., с. 23)

Решение № 823/30 март 2007 г. за вписване на адвокат Маркус Пиук в Единния регистър за чуждестранни адвокати (бр. 3—4/2007 г., с. 24)

Решение № 824/30 март 2007 г. за свикване на извънредно заседание на Националното бюро за правна помощ (бр. 3—4/2007 г., с. 24)

Решение № 827/18 май 2007 г. за приемане на декларация във връзка с устройването на новосъздадените административни съдилища със сгради и създаване на нормални материални условия за функционирането им и гарантиране правата на правните субекти в обществото (бр. 7/2007 г., с. 13)

Решение № 845/18 май 2007 г. за обжалване на указанието на директора на Националната агенция за приходите относно уеднаквяването на практиката по прилагане разпоредбата на чл. 3 от ЗДДС (бр. 7/2007 г., с. 13)

Решение № 847/18 май 2007 г. да се покани председателят на Националното бюро за правна помощ да изпълни задълженията си по чл. 17, т. 6 от Закона за правната помощ и да предостави на ВАС отчет за дейността на НБПП за 2006 г. (бр. 7/2007 г., с. 13)

Решение № 851/18 май 2007 г. при провеждане на балотаж за избиране на органи на адвокатурата кандидатите се класират по броя на получените гласове до попълването на съответния орган (бр. 7/2007 г., с. 14)

Решение № 852/18 май 2007 г. за еднократно заплащане на годишен членски внос в размер на 120 лв. от чуждестранните адвокати при вписване за упражняване на адвокатска професия (бр. 7/2007 г., с. 14)

Решение № 853/18 май 2007 г. чуждестранните адвокати да заплащат въстъпителна вноса от 500 лв. при вписването им в адвокатския регистър (бр. 7/2007 г., с. 14)

Решение № 854/18 май 2007 г. за издаване на удостоверение от ВАС на чуждестранните адвокати при вписване в адвокатския регистър (бр. 7/2007 г., с. 14)

Решение № 855/18 май 2007 г. за издаване на легитимиращ документ на адвокатските сътрудници (бр. 7/2007 г., с. 15)

Решение № 899/21 септември 2007 г. за насрочване на дати за провеждане на писмен и устен изпит за получаване на сертификат за правоспособност (бр. 9—10/2007 г., с. 26)

Решение № 900/21 септември 2007 г. за излъчване на комисия за обсъждане на идеята за учредяване на национална награда за заслуги на адвокати за всеотдайна работа на обществени начала (бр. 9—10/2007 г., с. 26)

Решение № 906/21 септември 2007 г. за изработване на специално издание на ГПК от издателство „Сибис“ (бр. 9—10/2007 г., с. 26)

Решение № 914/21 септември 2007 г. във връзка с проблема със сградния фонд на всички административни съдилища в България (бр. 9—10/2007 г., с. 26)

Решение № 927/19 октомври 2007 г. по повод сигнал от български адвокат за допуснати нарушения при режима на свидания с негов подзащитен (бр. 9—10/2007 г., с. 26)

Решение № 937/19 октомври 2007 г. във връзка с отказите на съвета на адвокатската колегия за образуване на дисциплинарно производство (бр. 9—10/2007 г., с. 27)

Решение № 947/19 октомври 2007 г. относно настояването на Висшия адвокатски съвет за назначаване на проверка в Националното бюро за правна помощ (бр. 9—10/2007 г., с. 27)

Решение № 948/23 ноември 2007 г. относно избора за заместник-председател на ВАС на адвокат Даниела Доковска (бр. 11/2007 г., с. 32)

Решение № 949/23 ноември 2007 г. за насрочване на общо събрание на адвокатите в страната и утвърждаване на дневния ред (бр. 11/2007 г., с. 32)

Решение № 986/23 ноември 2007 г. относно отчета за изплатените пари за всяка една адвокатска колегия за 2006 г. (бр. 11/2007 г., с. 32)

Решение № 987/23 ноември 2007 г. за избора на адвокат Наталия Любенова Ценова за председател на Централната избирателна комисия за провеждане на избори за висши органи на българската адвокатура (бр. 12/2007 г., с. 40)

Решение № 988/23 ноември 2007 г. за избора на адвокат Димитър Димов Петров от Варненската адвокатска колегия за редовен член на Централната избирателна комисия за провеждане на избори за висши органи на българската адвокатура (бр. 12/2007 г., с. 40)

Решение № 989/23 ноември 2007 г. за избора на адвокат Христо Караманолов от Кърджалийската адвокатска колегия за редовен член на Централната избирателна комисия за провеждане на избори на висши органи на българска адвокатура (бр. 12/2007 г., с. 40)

Решение № 990/23 ноември 2007 г. за избора на адвокат Александър Найденов от Пловдивската адвокатска колегия за резервен председател на Централната избирателна комисия (бр. 12/2007 г., с. 40)

Решение № 991/23 ноември 2007 г. за избора на адвокат Атанас Тодоров Стоянов от Старозагорската адвокатска колегия за резервен член на Централната избирателна комисия (бр. 12/2007 г., с. 40)

Решение № 992/23 ноември 2007 г. за избора на адвокат Явор Нотев от Софийската адвокатска колегия за резервен член на Централната избирателна комисия (бр. 12/2007 г., с. 41)

Решение № 993/23 ноември 2007 г. относно обявяването от Централната избирателна комисия на окончателния списък на кандидатурите един месец преди изборите (бр. 12/2007 г., с. 41)

Решения на Общото събрание на адвокатите от страната (бр. 1—2/2007 г., с. 44)

Тест и казуси от писмения изпит за адвокати (бр. 11/2007 г., с. 17)

Тест и казуси от писмения изпит за адвокати (бр. 7/2007 г., с. 18)

Финансов отчет на главния секретар на ВАС за финансовата 2006 г., обхващаща периода 1.01.2006 г. — 31.12.2006 г. (бр. 1—2/2007 г., с. 35)

7. Библиотека на ВАС

В правните списания (бр. 1—2/2007 г., с. 48)
(бр. 3—4/2007 г., с. 44)
(бр. 7/2007 г., с. 32)
(бр. 8/2007 г., с. 23)
(бр. 9—10/2007 г., с. 64)
(бр. 11/2007 г., с. 33)
(бр. 12/2007 г., с. 42)

Нови книги в библиотеката на ВАС (бр. 1—2/2007 г., с. 46)
(бр. 3—4/2007 г., с. 50)
(бр. 7/2007 г., с. 38)
(бр. 8/2007 г., с. 28)
(бр. 9—10/2007 г., с. 68)
(бр. 11/2007 г., с. 39)
(бр. 12/2007 г., с. 45)

8. Съдебна практика

Върховен касационен съд
Гражданска колегия (бр. 1—2/2007 г., с. 54)
(бр. 5—6/2007 г., с. 40)
(бр. 8/2007 г., с. 30)
(бр. 9—10/2007 г., с. 69)

Наказателна колегия (бр. 1—2/2007 г., с. 55)
(бр. 3—4/2007 г., с. 52)
(бр. 7/2007 г., с. 43)
(бр. 8/2007 г., с. 32)
(бр. 9—10/2007 г., с. 43)

Върховен административен съд (бр. 1—2/2007 г., с. 69)
(бр. 3—4/2007 г., с. 67)
(бр. 7/2007 г., с. 45)
(бр. 8/2007 г., с. 36)
(бр. 11/2007 г., с. 40)
(бр. 12/2007 г., с. 46)

Указател на обнародваните решения на ВКС и ВАС за 2007 г. (бр. 12/2007 г., с. 49)

Съдържание на „Адвокатски преглед“ за 2007 г. (бр. 12/2007 г., с. 55)